

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістр
зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

за темою: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У
СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
ДО СВІТОВОГО ПРОСТОРУ

Виконав: студент групи МА23-1зм
Спеціальність 281
«Публічне управління та адміністрування»
Яценко Антон Сергійович

Керівник: д.н.держ.упр. проф. Івашова Л. М.

Рецензент: професор кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування
ДДАЕУ, д.н.держ.упр., проф.
Крушельницька Т.А.

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Яценко А.С. Організаційно-правові аспекти митного контролю у системі публічного управління в умовах інтеграції України до світового простору

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025

Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних основ організаційно-правового забезпечення митного контролю у системі публічного управління а практичних аспектів щодо їх вдосконалення в умовах інтеграції України до світового простору.

У роботі розкрито сутність та місце митного контролю у системі публічного управління митною справою у контексті забезпечення його екологічності, організаційно-правові основи митного контролю в системі публічного управління України та в країнах Європейського Союзу та концептуально-конвенційні підходи до міжнародного унормування процедур митного контролю. Проаналізовано сучасний стан організації та здійснення митного контролю в системі публічного управління, зокрема розкрито механізми митного контролю в системі публічного управління митною справою в контексті екологічної безпеки, на основі компаративного аналізу європейських та вітчизняних підходів означено особливості методології екологізації митного контролю, а також зроблено аналіз дієвості міжнародних керівних принципів митного контролю в контексті забезпечення екологічної безпеки. За результатами дослідження визначено основні напрями удосконалення митного контролю в умовах інтеграції України до світового простору. Запропоновано шляхи розвитку механізмів ризик-орієнтованого митного контролю з урахуванням європейського досвіду та визначено перспективи удосконалення інноваційно-технічного забезпечення митного контролю задля підвищення його екологічності.

Ключові слова: публічне управління, митне законодавство, міжнародне митне законодавство, митний контроль, ризик-орієнтований митний контроль, механізми публічного управління у сфері митного контролю, митний екологічний контроль екологізація митного контролю, інноваційні технології.

SUMMARY

Yatsenko A.S. Organizational and legal aspects of customs control in the system of public administration in the context of Ukraine's integration into the world space

Qualification work for the degree of Master in specialty 281 "Public management and administration". University of Customs and Finance, Dnipro, 2025

The purpose of the master's thesis is to study the theoretical foundations of organizational and legal support of customs control in the system of public administration and practical aspects of their improvement in the context of Ukraine's integration into the world space.

The work reveals the essence and place of customs control in the system of public customs management in the context of ensuring its environmental friendliness, the organizational and legal foundations of customs control in the system of public administration of Ukraine and in the countries of the European Union, and conceptual and conventional approaches to the international standardization of customs control procedures. The current state of the organization and implementation of customs control in the system of public administration is analyzed, in particular, the mechanisms of customs control in the system of public customs management in the context of environmental safety are revealed, based on a comparative analysis of European and domestic approaches, the features of the methodology for the greening of customs control are identified, and the effectiveness of international guiding principles of customs control in the context of ensuring environmental safety is analyzed. According to the results of the study, the main directions for improving customs control in the context of Ukraine's integration into the world space are identified. Ways of developing risk-oriented customs control mechanisms are proposed, taking into account European experience, and prospects for improving innovative and technical support for customs control in order to increase its environmental friendliness are identified.

Keywords: public administration, customs legislation, international customs legislation, customs control, risk-based customs control, public administration mechanisms in the field of customs control, customs environmental control, greening of customs control, innovative technologies.

Список публікацій здобувача:

Івашова Л.М., Яценко А.С. Досвід удосконалення системи ризик-орієнтованого митного контролю в країнах ЄС у контексті забезпечення митної безпеки // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття: Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю (Житомир, 12-13 грудня 2024 р.) URL: <https://conf.ztu.edu.ua/>

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	9
1.1. Сутність митного контролю та його місце у системі публічного управління митною справою у контексті забезпечення його екологічності	9
1.2. Організаційно-правові основи митного контролю в системі публічного управління України та в країнах світу	18
1.3. Концептуально-конвенційні підходи до міжнародного унормування процедур митного контролю	32
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ	38
2.1. Механізми митного контролю в системі публічного управління митною справою з урахуванням вимог екологічної безпеки	38
2.2. Особливості методології здійснення екологізації митного контролю: компаративний аналіз європейських та вітчизняних підходів	47
2.3. Аналіз дієвості міжнародних керівних принципів митного контролю в контексті забезпечення екологічної безпеки	55
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОГО ПРОСТОРУ	68
3.1. Розвиток механізмів ризик-орієнтованого митного контролю з урахуванням європейського досвіду	68
3.2. Перспективні шляхи удосконалення інноваційно-технічного забезпечення митного контролю задля підвищення його екологічності	75
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	99

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний світ живе в умовах глобалізації, де кордони між державами стають все прозорішими для руху товарів, капіталу та послуг. У цих умовах особливої ваги набуває митний контроль, який виступає не лише інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а й важливою складовою системи публічного управління. Для України, яка активно інтегрується у світовий простір та прагне стати повноправним членом Європейського Союзу, питання ефективного митного контролю стає одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Зміни у світовій системі торгівлі, активне впровадження цифрових технологій, реформування української митної служби — усе це вимагає нових підходів до організації митного контролю. У цих умовах важливо забезпечити не тільки юридичну чіткість митних процедур, а й ефективну координацію між державними інституціями. Адже митний контроль є тим механізмом, який впливає на довіру міжнародних партнерів, інвестиційний клімат країни та її репутацію на світовій арені.

Таким чином дослідження організаційно-правових аспектів митного контролю у системі публічного управління в умовах інтеграції України до світового простору є актуальним та важливим для розуміння того, як удосконалення митної системи сприятиме розвитку економіки та підвищенню ефективності публічного управління в Україні.

Дослідженням питань щодо публічного управління митною справою, зокрема у сфері митного контролю займаються такі вчені як: І. Бережнюк, Є. Бридун, О. Вакульчик, А. Вдовиченко, А. Войцещук, Ю. Голинський, О. Десятнюк, С. Денисенко, Л. Івашова, О. Комаров, І. Коросташова, А. Луцик, А. Мазур, О. Новасьолова, П. Пашко, М. Петик, Л. Пісьмаченко, М. Разумей, С. Терещенко, Д. Тесленко, М. Харкавий, В. Фабіянська, Х. Ямакі та ін. Однак динамічні зміни у сфері зовнішньоекономічної діяльності, призводять до

інституційних змін в правових нормах та організації митного контролю, що вимагає постійних досліджень в аспекті їх доцільності та ефективності.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних основ організаційно-правового забезпечення митного контролю у системі публічного управління та практичних аспектів щодо їх впровадження в умовах інтеграції України до світового простору.

Для досягнення мети в роботі поставлено та вирішено наступні *завдання*:

- розкрити сутність та місце митного контролю у системі публічного управління митною справою у контексті забезпечення його екологічності;
- охарактеризувати організаційно-правові основи митного контролю в системі публічного управління України та в країнах Європейського Союзу;
- означити основні концептуально-конвенційні підходи до міжнародного унормування процедур митного контролю;
- проаналізувати сучасний стан організації та здійснення митного контролю в системі публічного управління, зокрема розкрити основні механізми митного контролю в системі публічного управління митною справою з урахуванням вимог екологічної безпеки;
- здійснити компаративний аналіз європейських та вітчизняних підходів до методології екологізації митного контролю;
- проаналізувати дієвість міжнародних керівних принципів митного контролю в контексті забезпечення екологічної безпеки;
- визначити основні напрями удосконалення митного контролю на засадах розвитку механізмів ризик-орієнтованого митного контролю з урахуванням європейського досвіду
- запропонувати шляхи удосконалення інноваційно-технічного забезпечення митного контролю задля підвищення його екологічності.

Об'єктом дослідження є публічне управління у сфері митної справи.

Предметом дослідження є організаційно-правові аспекти митного контролю у системі публічного управління в умовах інтеграції України до світового простору.

Методи дослідження. У роботі використано системний підхід до наукових досліджень та комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Це надало змогу забезпечити вивчення проблеми, отримати достовірні результати й зробити обґрунтовані висновки. Зокрема, використано такі методи: історичний та логічний – для визначення тенденцій формування нормативно-правових та організаційно-функціональних засад здійснення митного контролю; аналітичний і теоретико-концептуальний методи – для розкриття організаційно-правових та функціональних основ здійснення митного контролю; системний – для виявлення закономірностей у митній сфері та систематизації принципів, методів, особливостей реалізації митного контролю; структурно-функціональний – для аналізу інституційного забезпечення митного контролю; абстрактно-логічний метод – для здійснення теоретичних узагальнень і формування висновків досліджень; прогностичний метод – для визначення перспектив застосування митного контролю в системі публічного управління.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження є законодавчі та нормативно правові акти України та міжнародної спільноти, наукові праці вітчизняних та закордонних авторів, офіційні інтернет-ресурси. Під час дослідження використано як джерельну базу міжнародні угоди, конвенції, аналітичні матеріали з офіційних вебпорталів інституцій у сфері публічного управління, митної справи, екології тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що в роботі отримало подальший розвиток:

- визначення сутності понять «митний екологічний контроль» як сукупність заходів, що здійснюються митними органами під час переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон держави з метою забезпечення дотримання екологічних вимог і стандартів, попередження ввезення, вивезення чи транзиту небезпечних речовин та матеріалів, які можуть завдати шкоди навколишньому середовищу та здоров'ю людини

- розкриття змісту дефініції «митний екологічний контроль у системі публічного управління митною справою», під яким запропоновано розуміти

систему державно-управлінського впливу для забезпечення виконання заходів митного екологічного контролю шляхом удосконалення нормативно-правового та інноваційно-технічного забезпечення митних органів та приєднання до міжнародних актів екологічного спрямування, що діють в межах спільного економічного простору;

- системний погляд на функції митного контролю та запропоновано додати екологозахисну функцію, яка забезпечує дотримання природоохоронних норм під час митного оформлення та перевірки товарів, а також забезпечує прозорість і ефективність митних процедур з урахуванням екологічних інтересів держави.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що окремі положення, висновки, результати дослідження можуть бути спрямовані на підвищення технологічності та стандартизації процедур митного контролю з врахуванням міжнародного досвіду та інтеграційних прагнень України до ЄС та світового простору. Також, окремі висновки з даного дослідження можуть бути використані у науково-дослідних роботах з митної тематики й викладанні навчальних дисциплін митного спрямування.

Апробація результатів. Окремі положення та результати дипломного дослідження доповідалися автором та обговорювалися на I-й Міжнародній науково-практичній «Світовий досвід публічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: митна безпека та протидія корупції (м. Дніпро, 31 травня 2024 р., Сертифікат № EUFUCUSACU/C/2024-82) та Всеукраїнській конференції з міжнародною участю «Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття» (Житомир, 12-13 грудня 2024 р., Сертифікат) (Додаток А)

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, об'єднаних у вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи налічує 106 сторінок, з них основного тексту 90 сторінки, 22 таблиці та 1 рисунок. Список використаних джерел містить 62 найменування. Робота містить 6 додатків.

РОЗДІЛ 1

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Сутність митного контролю та його місце у системі публічного управління митною справою

Інтеграція до світового економічного простору ставить перед нашою країною складні завдання щодо гармонізації митних процедур із міжнародними стандартами, забезпечення прозорості та ефективності митного контролю, а також боротьби з контрабандою та корупцією. Митні органи повинні не лише захищати економічні інтереси держави, а й сприяти розвитку міжнародної торгівлі, забезпечуючи швидкий і якісний контроль на кордонах.

Митний контроль є важливим інструментом реалізації державної політики у сфері митної справи та забезпечення публічного управління. Він виконує стратегічну функцію у забезпеченні митних інтересів, регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, захисті національної безпеки та протидії правопорушенням. У сучасних умовах глобалізації ефективність митного контролю безпосередньо впливає на економічний розвиток, суспільну безпеку та міжнародний авторитет держави. Окрім того в умовах глобалізації та активізації євроінтеграційних прагнень України посилюються вимоги до якості митного контролю та його відповідності міжнародним нормам та стандартам.

Наразі Україна приєдналася до глобальних процесів формування та забезпечення економічного розвитку у світовому просторі та є кандидатом до Європейського Союзу. Не зважаючи на війну відбувається стрімке входження України до спільного європейського простору, що потребує суттєвих інституційних змін за усіма напрямками публічного управління та адміністрування, й особливо у сфері митної справи. Тому важливо дослідити не лише міжнародний, й особливо європейський, досвід митного контролю, але й проаналізувати вітчизняні підходи до його здійснення та визначити ту роль, яку

відіграє цей контроль в реалізації митної політики та публічному управлінні митною справою. Це потребує не лише вивчення, але й імплементації кращого світового досвіду та впровадження й інноваційного розвитку кращих організаційно-правових практик та методичних підходів до митного контролю задля досягнення його ефективності й результативності. Так, Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) містить визначення поняття митного контролю як «сукупності заходів, що здійснюються митною службою з метою забезпечення дотримання митного законодавства» [1] та у Розділі 6 «Митний контроль» визначає основні Стандартні правила його провадження (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Перелік стандартних правил здійснення митного контролю згідно з положеннями Розділу 6 оновленої Киотської конвенції

Стандартне правило	Зміст стандартного правила
6.1.	Усі товари, в тому числі транспортні засоби, які ввозяться на митну територію чи вивозяться з неї, незалежно від того, чи обкладаються вони митами та податками, підлягають митному контролю
6.2.	Митний контроль обмежується мінімумом, необхідним для забезпечення дотримання митного законодавства.
6.3.	При застосуванні митного контролю використовується система управління ризиками.
6.4	Митна служба застосовує метод аналізу ризиків для визначення осіб та товарів, в тому числі транспортних засобів, що підлягають перевірці, та ступеня такої перевірки.
6.5	Для підтримки системи управління ризиками, митна служба приймає стратегію, яка базується на системі засобів оцінки імовірності недотримання законодавства.
6.6	Система митного контролю містить у собі контроль на основі методів аудиту.
6.7	Митна служба прагне до співробітництва з іншими митними службами та укладення угод про взаємну допомогу з метою вдосконалення митного контролю.
6.8.	Митна служба прагне до співробітництва з учасниками зовнішньої торгівлі та укладення меморандумів про взаєморозуміння з метою вдосконалення митного контролю.
6.9.	Митна служба, наскільки це максимально можливо, використовує інформаційні технології та засоби електронних комунікацій для вдосконалення митного контролю.
6.10.	Митна служба оцінює системи електронних комунікацій учасників зовнішньої торгівлі, якщо такі системи впливають на проведення митних операцій, для забезпечення їхньої відповідності вимогам митної служби.

Джерело: [1]

У модернізованому Митному кодексі ЄС (далі МК ЄС) [2] у Розділі 7 «Контроль товарів» визначається, що митний контроль як «контроль митної влади» означає спеціальні дії, які проводяться для забезпечення реалізації митних та інших правил, що застосовуються до товарів, зокрема, включати перевірку товарів, взяття зразків, перевірку точності та повноти інформації, наданої в декларації чи повідомленні, а також достовірності, автентичності, точності та дійсності документів, перевірку рахунків суб'єктів господарювання та інших записів, перевірку транспортних засобів, огляд багажу та інших товарів, що перевозяться особами або на них, а також проведення службових розслідувань та інші подібні дії. Також в МК ЄС використовується термін «нагляд митної влади», який визначає «сукупність дій митної влади, які проводяться з метою забезпечення реалізації митних та інших правил, що застосовуються до товарів» [2].

У ст. 4 Митного кодексу України (далі МКУ) митний контроль визначено, як «сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Митного кодексу України, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку. Митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України» [3].

Поряд із визначенням митного контролю в нормативно-правових документах, це поняття досліджується в наукових працях та широко трактується у науковій літературі. З'ясуванню сутності митного контролю та визначенню його змісту присвячено значну кількість досліджень. Сутність митного контролю досліджувалась багатьма науковцями, в різних галузях науки, що дозволяє глибше зрозуміти його місце і роль у системі публічного управління митною справою. Так, ще у 2004 році М.М. Каленський [4] в межах проведеного дисертаційного дослідження економічних аспектів щодо розвитку та удосконалення фінансового контролю в митній справі, трактував митний контроль як сукупність адміністративно-правових дій митних органів,

спрямованих на забезпечення економічної безпеки держави, захист національного ринку та протидію митним правопорушенням. При цьому вчений підкреслював, що ефективність митного контролю у значній мірі залежить від дотримання міжнародних стандартів і використання сучасних технологій.

Сутність та економічний зміст митного контролю О.В. Годованець визначає як «економічну категорію, вид державного контролю та функціональний складник митної системи, що реалізується на етапі переміщення товарів через митний кордон шляхом здійснення митних процедур, які визначають обсяг і форми як сукупність заходів контрольного-перевірочного характеру, направленою на профілактику порушень митного і податкового законодавства України» [5, С.162].

З точки зору юридичної науки проблеми формування й розвитку організаційно-правових основ митного контролю в Україні розкриті у дисертаційній роботі А.В. Мазура [6]. Продовжуючи дослідження правових аспектів організації митного контролю Ю.М. Дьомін, С.Ю. Дьоміна, Н.М. Железняк та інші автори вказують, що митний контроль – це «система законодавчо встановлених заходів, здійснюваних митними органами для забезпечення дотримання вимог митного та податкового законодавства, охорони державної і суспільної безпеки, економічних інтересів, а також виявлення і попередження протиправних дій фізичних і юридичних осіб» [7].

Розвиваючи цей підхід інші вчені, зокрема В.В. Ченцов, Л.С. Бакуменко та Г.В. Воронцова [8], визначають митний контроль як систему заходів, що здійснюються митними органами з метою забезпечення дотримання митного законодавства під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон держави. При цьому науковці наголошують на важливості комплексного підходу до здійснення контролю, який включає перевірку документів, огляд вантажів та застосування аналітичних методів оцінки ризиків. І далі в іншій науковій роботі за авторством В.В. Ченцова та А.В. Мазура [9] митний контроль розглядається як елемент організаційно-правового механізму державного регулювання митної справи в Україні.

Митний контроль як одна зі складових митної системи держави представлений у науковій статті В.П. Мартинюка [10] тоді І.Г. Бережнюк [11] у своїй монографії вказує на те, що митний контроль є невід'ємною складовою митного регулювання та спираючись на міжнародні документи з управління митною справою висвітлює особливості його провадження в різних країнах світу й перспективи для України. При цьому автор наголошує, що митний контроль це ефективний інструмент забезпечення митної безпеки та захисту національних інтересів держави.

Таким, що заслуговує на увагу є визначення митного контролю М.Т. Білухою та Т.В. Микитенко, які розглядають його як «функцію управління митними операціями підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність із метою забезпечення дотримання вимог нормативно-правових актів із питань державної митної справи та міжнародних договорів України» [12].

Зважаючи на державноуправлінський аспект В.М. Товт визначає митний контроль як «сукупність засобів, заходів, дій та операцій спеціалізованих владних органів, які спрямовані на те, щоб запобігти правопорушенням у сфері перетину товарів та транспортних засобів через митний кордон держави та виникненню небажаних наслідків, зумовлених недотриманням митного законодавства» [13, с.142].

Цікавим видаються дослідження Ю.Л. Дум'яка [14, 15], який у своїх роботах звертає увагу на екологічний аспект та роль митного контролю у захисті довкілля та звертає увагу на необхідність і перспективи розвитку екологізації здійснення митного контролю у світовому просторі. Видається, що саме цей напрям сьогодні вимагає найбільшої уваги й має віднайти своє відображення у розкритті сутності та змісту терміну «митний контроль», а також окремо у визначенні таких дефініції як «митний екологічний контроль» та «митний екологічний контроль у системі публічного управління митною справою». Адже митний екологічний контроль є важливим інструментом екологічної безпеки держави та охорони довкілля, оскільки він запобігає незаконному обігу

забруднюючих чи шкідливих товарів і забезпечує виконання природоохоронного законодавства та міжнародних екологічних угод.

У межах нашого дослідження ми пропонуємо визначити ці дефініції наступним чином:

митний екологічний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митними органами під час переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон держави з метою забезпечення дотримання екологічних вимог і стандартів, попередження ввезення, вивезення чи транзиту небезпечних речовин та матеріалів, які можуть завдати шкоди навколишньому середовищу та здоров'ю людини;

митний екологічний контроль у системі публічного управління митною справою – це система державно-управлінського впливу для забезпечення виконання заходів митного екологічного контролю шляхом удосконалення нормативно-правового та інноваційно-технічного забезпечення митних органів та приєднання до міжнародних законодавчих актів екологічного спрямування, що діють в межах спільного економічного простору.

Загалом, митний екологічний контроль у системі публічного управління митною справою – це комплекс організаційно-правових та адміністративних заходів, які реалізуються митними органами як елемент державної політики у сфері митної справи та екологічної безпеки. Ця дефініція підкреслює інтегрованість митного екологічного контролю в систему публічного управління, де митні органи виконують функції нагляду, регулювання та контролю з метою забезпечення стійкого розвитку, мінімізації екологічних ризиків і забезпечення дотримання міжнародних екологічних зобов'язань держави.

Таким чином, узагальнюючи вище викладене можна констатувати, що науковці одностайні у розумінні митного контролю як комплексного механізму забезпечення економічної, фінансової, екологічної і в цілому національної безпеки держави. Різні підходи до визначення сутності митного контролю лише

підкреслюють його багатофункціональність і важливість для ефективного управління митною справою.

У цілому можна констатувати, що більшість дослідників розглядають митний контроль з економічної, фінансової та правової точок зору як складову та функцію, що притаманна митній справі. При цьому вчені наголошують, що митний контроль це певний процес, що пов'язаний з виконанням певних функцій основні з яких означені З.Т. Менліосмановим [16], згруповані О.Г. Рябчуком [17] та наведені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Основні функції митного контролю

Функції	Змістове наповнення функції
Контрольно-наглядова	Відповідає за нагляд-контроль за дотриманням митного та податкового законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності
Захисна	Відповідає за забезпечення національних інтересів держави як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні через здійснення заходів щодо захисту прав та законних інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності
Фіскальна	Передбачає стягнення мита, податків та інших платежів, передбачених законодавством
Регулятивна	Передбачає впровадження ефективного механізму реалізації внутрішньої та зовнішньої економічної політики, сприяння прискореному переміщенню товарів через митний кордон держави завдяки встановленню спрощених процедур
Превентивна	Спрямована на виявлення, припинення та попередження порушень митних правил
Інформаційна	Передбачає поширення інформації про результати контрольно-перевірочних заходів з метою інформування відповідних органів та громадськості про характер, способи та наслідки порушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності
Управлінська	Передбачає розробку та реалізацію управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення системи митного контролю та підвищення його ефективності
Екологозахисна*	Спрямована на дотримання природоохоронних норм під час митного оформлення та перевірки товарів, а також забезпечує прозорість і ефективність митних процедур з урахуванням екологічних інтересів держави та суспільства.

Примітка: * -додано автором

Джерело: систематизовано та доповнено автором за [16, с. 148, 17, с.115].

Загалом, митний контроль займає важливе місце в системі організації та здійснення митної справи, оскільки забезпечує низку контрольно-перевірочних дій у сфері ЗЕД, які пов'язані з перетином товарами та транспортними засобами

митного кордону держави і випуском їх у вільний обіг. Митний контроль є визначальною складовою митних процедур, що здійснюються винятково митними органами і забезпечує процеси митного оформлення [18], визначення митної вартості і митних платежів та як окрема функція входить до загальної митної системи України.

При цьому митний контроль є важливим інструментом реалізації державної політики у сфері митної справи та забезпечення публічного управління. Він виконує стратегічну функцію у забезпеченні національних інтересів, регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, захисті економічної безпеки та протидії правопорушенням. У сучасних умовах глобалізації ефективність митного контролю безпосередньо впливає на економічний розвиток, суспільну безпеку та міжнародний авторитет держави.

Якщо розглядати питання щодо того яке місце митного контролю в організаційно-управлінській системі публічного управління митною справою, то варто зазначити, що він є невід'ємною складовою цієї системи. Його місце визначається функціями, завданнями та взаємодією з іншими державними інституціями, що забезпечують реалізацію митної політики. При цьому варто зазначити, що залежно від рівня публічного управління (центральний, регіональний, оперативно-тактичний) функції та завдання митного контролю змінюються від стратегічних загальнодержавних до тактичних процедурно-технологічних (табл. 1.3.).

Також, варто зазначити, що митний контроль взаємодіє з іншими інституціями публічного управління, зокрема з органами фіскальної служби, правоохоронними структурами, прикордонною службою, Міністерством економіки та іншими відомствами. Така співпраця забезпечує комплексний підхід до контролю за зовнішньоекономічною діяльністю та боротьби з митними правопорушеннями. А в контексті міжнародного публічного управління митний контроль інтегрується у світову митну систему через участь у діяльності Всесвітньої митної організації (ВМО), обмін інформацією та досвідом із митними органами інших країн світу, зокрема з країнами Європейського Союзу, що

забезпечує гармонізацію митних процедур і підвищення ефективності митного контролю.

Таблиця 1.3.

**Місце митного контролю в системі державного управління
залежно від рівня управління митною справою**

Рівень управління	Управлінська інституція	Основні функції та завдання
Центральний	<i>Апарат державної митної служби України</i>	<ul style="list-style-type: none"> – стратегічне планування розвитку митного контролю; – координація контрольних заходів; – удосконалення нормативно-правового забезпечення; – контроль за діяльністю підпорядкованих митних органів; – розробка та впровадження інноваційних підходів до митного контролю; – забезпечення відповідності міжнародним стандартам.
Регіональний	<i>Митниці - територіальні органи Держмитслужби</i>	<ul style="list-style-type: none"> – реалізація заходів митного контролю на територіальному рівні; – здійснення оперативного контроль за митними процедурами; забезпечення виконання митного законодавства; – протидія митним правопорушенням; – взаємодія із місцевими органами влади для забезпечення економічної безпеки регіонів.
Оперативно-тактичний рівень	<i>Митні пости в структурі митниць</i>	<ul style="list-style-type: none"> – митний контроль реалізується безпосередньо під час митного оформлення товарів і транспортних засобів; – митні пости та підрозділи митного оформлення виконують наступні завдання: перевірка документів, огляд вантажів, виявлення порушень та застосування санкцій. – забезпеченні оперативності та ефективності митного контролю.

Джерело: складено автором

Таким чином, митний контроль посідає важливе місце в організаційно-управлінській системі публічного управління митною справою, забезпечуючи на центральному виконання стратегічних завдань держави у сфері економічної й екологічної безпеки й регулювання зовнішньоекономічної діяльності у контексті реалізації митної політики, а також здійснюючи на регіональному та оперативно-тактичному рівнях митну справу й протидію митним правопорушенням.

1.2. Організаційно-правові основи митного контролю в системі публічного управління України та в країнах світу

Забезпечення надійного митного контролю є важливою складовою системи публічного управління України. Митний контроль спрямований на створення умов для торгівлі, протидію контрабанді та захист економічних інтересів держави. Процес митного контролю регулюється рядом нормативно-правових актів та є невід'ємною частиною структури публічного управління.

Організаційно-правові основи митного контролю в Україні є важливим елементом забезпечення митної безпеки держави, регулювання зовнішньоекономічної діяльності та захисту національних інтересів. Митний контроль здійснюється відповідними державними інституціями у відповідності до міжнародних стандартів, національного законодавства та регламентує процедури переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Головною інституцією, яка здійснює митний контроль в Україні є Державна митна служба України (далі Держмитслужба), що відповідно до Положення про державну митну службу України (далі Положення) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів [19].

Згідно з цим Положенням до основних завдань Держмитслужби щодо митного контролю є:

- 1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі;

- 2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил [19].

На виконання поставлених завдань у п. 4. Положення визначено, що Держмитслужба забезпечує низку контрольних заходів [19] (*Додаток Б*), що прямо або дотично пов'язані з виконанням митними органами функції митного контролю. Для виконання означених завдань в країні відповідно до ст.543-547 МКУ [3] сформована структура митних органів які безпосередньо здійснюють митну справу до складу якої на сьогодні входять:

1. Центральний орган виконавчої влади – Державна митна служба України через Апарат Держмитслужби формує й реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, спрямовує, координує та контролює діяльність митниць, здійснює інші повноваження, передбачені МКУ та іншими законами України, в межах своїх повноважень видає накази, організує та контролює їх виконання [3, ст. 545; 19].

Організаційно-управлінська структура апарату Державної митної служби України (*Додаток В*) погоджена в Міністерстві фінансів України та затверджена Кабінетом Міністрів України.

2. Митниці – є територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізують державну митну політику, безпосередньо здійснюють митну справу у зоні своєї діяльності забезпечують виконання завдань, покладених на митні органи організовують здійснення функції митного контролю на територіальному рівні [3, ст. 546; 25].

Митниця здійснює свою діяльність на території однієї, двох чи більше адміністративно-територіальних одиниць України. Зони діяльності митниць визначаються положеннями про ці митниці. В період з 2019 року до тепер організаційна структура територіальних органів Держмитслужби зазнала суттєвих змін, що були пов'язані з реорганізацією ДФС. Відповідно до Постанови КМУ від 2.10.2019 р. № 858 [20] у структурі новоствореної Держмитслужби України було утворено 16 митниць з появою у їх складі нової структури – Координаційно-моніторингової митниці. та дві спеціалізовані служби (*Додаток Д*). Реорганізація відбувалася за алгоритмом наведеним в

Додатку Е. Зміни парадигми реформування Державної митної служби України започатковано Розпорядження КМУ від 13 травня 2020 р. №569-р. [21], а також Планом заходів щодо реформування та розвитку системи органів, що реалізують митну політику відповідно до цього розпорядження [22]. У Додатку Є відображено основні заходи цього Плану, що пов'язані з оптимізацією організаційної та функціональної структури митної служби. Таким чином реформування Держмитслужби України з 2019 року дотепер відбувалися відповідно до постанов та розпоряджень КМУ [20-23], наказів Держмитслужби [24-25], відповідно до яких відбувається то зменшення кількості митниць до 16 [26], а то ж знову їх збільшення до 26 митниць (рис.1.1), що діють і сьогодні.

Перелік територіальних органів як відокремлених підрозділів Державної митної служби України, що утворюються відповідно до Наказу Держмитслужби від 19 жовтня 2020 р. №460	
1.	Вінницька митниця
2.	Волинська митниця
3.	Дніпровська митниця
4.	Донецька митниця
5.	Енергетична митниця
6.	Житомирська митниця
7.	Закарпатська митниця
8.	Запорізька митниця
9.	Івано-Франківська митниця
10.	Київська митниця
11.	Координаційно-моніторингова митниця
12.	Кропивницька митниця
13.	Луганська митниця
14.	Львівська митниця
15.	Миколаївська митниця
16.	Одеська митниця;
17.	Полтавська митниця
18.	Рівненська митниця
19.	Сумська митниця
20.	Тернопільська митниця
21.	Харківська митниця
22.	Митниця в Херсонській області, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі
23.	Хмельницька митниця
24.	Черкаська митниця
25.	Чернівецька митниця
26.	Чернігівська митниця

Рис.1.1. Перелік митниць Держмитслужби станом на 1 грудня 2024 року.

3. Митні пости – є митним органом, який входить до складу митниці як структурний підрозділ і в зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань, покладених на митні органи та здійснюють безпосереднє оформлення та контроль на пунктах пропуску через державний кордон.

До останньої реорганізації в Україні функціонувало 16 митниць, кожна з яких мала у своєму складі декілька митних постів. Загальна кількість митних постів на той час становила 220 одиниць, а їх розподіл за територіальними органами Держмитслужби наведено у таблиці 1.4 та на рисунку 1.2.

Таблиця 1.4.

Розподіл митних постів за митницями у 2019 році

Митниця	Кількість митних постів	Митниця	Кількість митних постів	Митниця	Кількість митних постів
Вінницька	10	Одеська	20	Харківська	13
Волинська	12	Полтавська	9	Херсонська	11
Дніпровська	15	Рівненська	8	Хмельницька	9
Закарпатська	14	Сумська	10	Черкаська	8
Київська	18	Тернопільська	7	Чернівецька	10
Львівська	16				

Джерело: Складено автором за даними [26]

Рис.1.2. Мапа розміщення митних постів в територіальних органах Держмитслужби станом на 2 жовтня 2019 року [26]

Наголошуємо, що це дані, які відображають структуру митних органів України, яка була затверджена Кабінетом Міністрів у 2019 році, коли кількість митниць було скорочено з 26 до 16. Наразі структура митних органів зазнала діаметрально протилежних змін – знову 26 митниць (Додаток Д) на сьогодні ми не маємо точної інформації про кількість митних постів, яка постійно змінюється. Проте на сайті Державної митної служби України за посиланням <https://customs.gov.ua/posts/> у реальному часі відображаються усі діючі пункти пропуску, їх тип, пропускна здатність та час очікування. Нижче наведено скрінкопію даної сторінки (рис.1.2)

Пункт пропуску	Статус (відкритий/закритий)	Тип пункту	Пропускна здатність, од./доба (Легкові / автобуси / пасажирів / вантажні)	Час очікування (в'їзд / виїзд)
Місце митного оформлення пункту пропуску «Малі Селменці – Вельке Слемеце»	●	ped	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00
Місце митного оформлення пункту пропуску «Ужгород-аеропорт»	●	✈	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00
Відділ митного оформлення «Залізничний» митного поста «Дністер»	●	🚂	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00
Пункт пропуску "Кульбакине"	●	✈	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00
Дніпровська митниця Держмитслужби Пункт пропуску «Бердянський морський торговельний порт»	●	🚢	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00
Дніпровська митниця Держмитслужби Пункт пропуску «Запоріжжя- аеропорт»	●	✈	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00
Дніпровська митниця Держмитслужби Пункт пропуску "Аеропорт- Полтава"	●	✈	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00
Пункт пропуску "Аеропорт "Кульбакине" митного поста "Костянтинівка"	●	✈	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00
Пункт пропуску "Миколаїв-аеропорт" митного поста "Костянтинівка"	●	✈	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00
Пункт контролю "Чорноморський суднобудівний завод" митного поста "Миколаїв морський"	●	🚢	0 / 0 / 0 / 0	00:00 / 00:00

Рис.1.2. Інформація з сайту Держмитслужби про митні пости та пункти пропуску, що відображається в реальному часі

Джерело: [27].

Безпосередньо сама Мапа пунктів пропуску з питань забезпечення безпеки роботи митних постів в умовах воєнного часу на сайті не надається.

Також, важливо зазначити, що задля забезпечення ефективного публічного управління у сфері забезпечення митного контролю митні органи співпрацюють

з іншими державними інституціями, представниками бізнесу та неурядовими організаціями, такими як:

- Державна прикордонна служба України.
- Служба безпеки України.
- Національна поліція України.
- Державна податкова служба України.
- Бюро економічної безпеки України.
- Міністерство економічного розвитку.
- Національний банк України.
- Підприємства суб'єкти ЗЕД – Авторизовані економічні оператори.
- Транспортні організації та страхові компанії.
- Брокерські організації та контори.
- Благодійні фонди та громадські організації
- тощо

Організація митного контролю в Україні базується на сучасній нормативній базі, яка враховує вимоги світової спільноти та європейських стандартів. На сьогодні порядок здійснення митного контролю регулюється такими основними законами та нормативними документами:

1. Конституція України – визначає повноваження усіх гілок влади щодо законодавчого регулювання [28, ст. 85], організації і забезпечення здійснення зовнішньоекономічної діяльності України та митної справи [28, п. 8 ст.116];

2. Указ Президента України «Про Державну митну службу України» – визначає порядок формування організаційної структури митної системи, посилення митного контролю, боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, зміцнення виконавської дисципліни співробітників митної системи [29]

3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» – унормовує регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України,

процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України [30, ст.13];

4. Митний кодекс України – основний нормативно-правовий акт, що визначає загальні засади формування й реалізації митної політики, порядок здійснення митних процедур і, зокрема, митного контролю (Розділ XI МКУ), а також основні засади управління митною справою [3].

5. Податковий кодекс України – містить положення щодо податкового та митного контролю щодо сплати митних платежів, акцизів та податків під час митного оформлення [31].

Також регулювання зовнішньоекономічної держави та митної справи здійснюється відповідно до норм і стандартів, що закладено в Міжнародні конвенції та угоди, зокрема: Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) [1]; Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням (Конвенція ООН) [32]; Вассенаарська домовленість щодо контролю за експортом звичайних озброєнь та товарів і технологій подвійного використання; Угода про асоціацію між Україною та ЄС [33]. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення [34]; Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року [35]; Конвенція про тимчасове ввезення [36] тощо.

Окремо варто зазначити про основні напрями розвитку митної справи, що визначені Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [37] (особливо її частина, що стосується зони вільної торгівлі) та викладені у Копенгагенських критеріях, визначених під час засідання Європейської Ради у Копенгагені (1993 рік). Ці критерії деталізуються в політичному, економічному та інституційному аспектах в процесі вступу через План дій щодо членства та інші стратегічні документи ЄС [38]. Для України такі вимоги конкретизуються у Рекомендаціях Європейської комісії щодо заявки України на членство в ЄС (2022 рік) [39].

Ці документи визначають стратегічні напрями реформування митної системи, зокрема в частині здійснення митного контролю, для її гармонізації з нормами та стандартами ЄС, що стосуються зокрема наступного (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Основні напрями реформування митної системи та митного контролю України відповідно до законодавства ЄС

Напрямок реформ	Основні завдання	Стан виконання
<i>Гармонізація митного законодавства з правом ЄС (acquis communautaire)</i>	Впровадження положень Митного кодексу ЄС (Union Customs Code, UCC). Адаптація системи митних тарифів до Комбінованої номенклатури ЄС (CN). Забезпечення прозорості та передбачуваності в митних процедурах.	в процесі виконання
<i>Приєднання до міжнародних конвенцій</i>	Повна інтеграція до Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS). Виконання положень Кіотської конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. Дотримання стандартів Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі.	офіційно приєдналася до системи NCTS, інші в процесі виконання
<i>Запровадження сучасних технологій та автоматизація процесів</i>	Використання електронних митних декларацій відповідно до стандартів ЄС. Створення інтегрованої системи управління ризиками для автоматизованого аналізу ризиків і мінімізації часу перевірок. Впровадження єдиної системи електронного обміну даними (Single Window).	запроваджено е-декларування та попереднє е-декларування;
<i>Боротьба з контрабандою та корупцією</i>	Удосконалення процедур митного контролю для виявлення порушень. Посилення антикорупційних заходів у митних органах. Залучення нових технологій, таких як сканери й детектори, для перевірки вантажів.	у процесі виконання
<i>Спрощення процедур для бізнесу</i>	Запровадження інституту Авторизованого економічного оператора (АЕО). Створення сприятливих умов для малого та середнього бізнесу (МСП) у митних процедурах.	розпочато процедуру взаємного визнання АЕО з ЄС., інше в процесі виконання
<i>Захист прав інтелектуальної власності:</i>	Посилення митного контролю щодо контрафактної продукції. Гармонізація законодавства із Регламентом ЄС щодо забезпечення прав інтелектуальної власності під час імпорту/експорту.	у процесі виконання
<i>Поглиблення співпраці з митними органами ЄС</i>	Забезпечення обміну попередньою інформацією про товари, що переміщуються між Україною та ЄС. Впровадження спільних митних операцій для боротьби з порушеннями.	у процесі виконання
<i>Захист довкілля у митній сфері</i>	Впровадження екологічних стандартів під час ввезення товарів відповідно до зеленого курсу ЄС (Green Deal).	у процесі виконання

Джерело: складено автором на основі [1-3; 32-37]

Як бачимо з даної таблиці наразі Україна вже досягла прогресу у виконанні багатьох вимог за результатами реформування митної системи України, зокрема: офіційно приєдналася до системи NCTS; запроваджено електронне декларування та розпочато процедуру взаємного визнання АЕО з ЄС.

Подальше виконання вимог щодо реформування митної системи, зокрема митного контролю, залежить від політичної волі, фінансування реформ і збереження курсу на інтеграцію з ЄС, подальших кроків України для входження до світового економічного простору. І тут важливо знати кращий досвід країн світу в цій сфері й розуміти можливості його застосування в Україні.

Для прикладу розглянемо організаційно-правові основи здійснення митного контролю у таких провідних країнах як США, ЄС та Японія, що представлені в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Організаційно-правові засади здійснення митного контролю в США, ЄС та Японії

Організаційні основи	Правові основи	Особливості митного контролю
Митний контроль у США		
<p>Відповідальне агентство – <i>Митна і прикордонна служба США (U.S. Customs and Border Protection, CBP)</i>, яка підпорядковується <i>Департаменту внутрішньої безпеки США (Department of Homeland Security)</i>.</p> <p>Інші залучені агентства:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Immigration and Customs Enforcement (ICE)</i> — боротьба з порушеннями митних правил і контрабандою. - <i>Транспортна безпека (TSA)</i> — перевірка безпеки вантажів у транспорті. - <i>Food and Drug Administration (FDA)</i> — контроль товарів медичного призначення і продуктів харчування. 	<ul style="list-style-type: none"> • Тарифний акт США (Tariff Act of 1930) — базовий законодавчий акт, що регулює ввезення та вивезення товарів. • Акт про безпеку портів (SAFE Port Act, 2006) — регулює безпеку портів і перевірку контейнерних вантажів. • Митний закон (Customs Modernization Act, 1993) — визначає сучасні процедури митного оформлення. • Положення щодо боротьби з тероризмом (С-ТРАТ) — програма партнерства для забезпечення безпеки торгових ланцюгів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Попередній аналіз ризиків з використанням автоматизованих систем для аналізу ризиків (Automated Commercial Environment, ACE). • Сканування контейнерів шляхом обов'язкового сканування всіх вантажів, що прибувають у морські порти. • Електронна декларація - всі митні декларації подаються в електронному вигляді.

Митний контроль у ЄС		
<p>Європейська митна система: Координацію здійснює <i>Європейська Комісія та Генеральний директорат з оподаткування та митного союзу (DG TAXUD)</i>.</p> <p>Національні митні служби: Митний контроль безпосередньо здійснюють митні органи держав-членів ЄС, які діють на основі єдиних стандартів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Митний кодекс ЄС (Union Customs Code, UCC) — основний нормативно-правовий акт, що діє з 1 травня 2016 року. • Шенгенський кодекс про кордони — регулює перетин кордонів для осіб і товарів у межах Шенгенської зони. • Регламент про контроль безпеки (Security Amendment to the Community Customs Code) — запроваджує попереднє інформування про вантажі. 	<ul style="list-style-type: none"> • Єдиний митний тариф спільний для всіх країн-членів ЄС. • Електронні системи, зокрема системи Import Control System (ICS) для митного контролю ввезення. • Зона вільного переміщення - митні перевірки скасовані всередині ЄС, але діють на зовнішніх кордонах.
Митний контроль у Японії		
<p>Відповідальне агентство: <i>Митне бюро Міністерства фінансів Японії (Japan Customs, Ministry of Finance)</i>.</p> <p>Митні офіси: Митний контроль здійснюється через 9 митних офісів, розташованих у ключових регіонах країни.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Митний закон Японії (Customs Act) — визначає правила ввезення, вивезення та митного оформлення товарів. • Закон про зовнішню торгівлю (Foreign Exchange and Foreign Trade Act, FEFTA) — контролює імпорт і експорт стратегічних товарів. • Податковий кодекс — регулює стягнення митних платежів та акцизів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Електронне декларування - використання системи NACCS (Nippon Automated Cargo and Port Consolidated System). • Сканування вантажів з упором на попереднє сканування та автоматичне визначення ризиків. • Контроль контрафакту через жорсткий контроль на виявлення підроблених товарів і захист інтелектуальної власності.

Джерело: Складено автором за даними офіційних сайтів [40, 41, 42]

Таким чином ми бачимо, що не зважаючи на певні організаційні відмінності основний напрям та завдання митного контролю в різних країнах світу схожі – протидія контрабанді та контрафакту. Для більшої наглядності порівняємо організаційні підходи за означеними вище країнами за критеріями: відповідальність, застосування електронних систем, наявність зон вільного контролю та пріоритети митного контролю (табл.1.7.)

Порівняльний аналіз організації митного контролю в різних країнах світу

Критерій	США	ЄС	Японія
<i>Відповідальний орган</i>	СВР	DG TAXUD + національні митні органи	Japan Customs
<i>Електронні системи</i>	АСЕ, С-ТРАТ	ICS, UCC	NACCS
<i>Зони вільного переміщення</i>	Немає	Шенгенська зона	Немає
<i>Пріоритети контролю</i>	Безпека, контрабанда, тероризм	Гармонізація процедур, безпека торгівлі	Контроль контрафакту, митні платежі

Джерело: Складено автором за даними [40, 41, 42]

З огляду на світовий досвід в Україні для підвищення ефективності митного контролю активно впроваджуються сучасні інформаційні технології, такі як: єдина автоматизована інформаційна система (ЄАІС), що забезпечує обробку даних про митні операції; АІС «Інспектор» – система аналізу ризиків для митного контролю; електронне декларування (ЕД), що передбачає подання митних декларацій в електронному вигляді. Також наша країна активно застосовує систему управління ризиками (СУР), що дозволяє оцінювати ймовірність порушень митного законодавства та оптимізувати процес митного контролю. Це сприяє скороченню часу на оформлення низькоризикових вантажів і зосередженню ресурсів на потенційно проблемних операціях. Україна адаптує свої митні процедури до стандартів ЄС у рамках імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Таким чином, організаційно-правові основи митного контролю в Україні базуються на сучасних принципах, що відповідають міжнародним стандартам та спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави. Подальша інтеграція в європейський митний простір, розвиток електронних систем і ефективна система управління ризиками є ключовими напрямками вдосконалення митного контролю в Україні. Проте вивчення досвіду організації митного контролю в США, ЄС та Японії дає змогу виділити ефективні практики, які можна

адаптувати в Україні та досягти значних успіхів в реорганізації та модернізації митної системи в уже найближчі роки.

Вважаємо, що основними напрямками реформування митної системи України, зважаючи на досвід США, ЄС, Японії є: цифровізація усіх митних процедур, моніторингових, аналітичних та контрольних процесів, інтеграція організаційно-правових та інформаційно-аналітичних підсистем до європейських та світових баз даних, спрощення і гармонізація митних процедур, а також посилення дії безпекових заходів та механізмів в частині захисту національних інтересів та довкілля (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

**Напрями удосконалення системи митного контролю в Україні,
що визначені на основі кращого досвіду країн світу**

Напрямок	Рекомендації:	Очікувані результати:
1. Впровадження автоматизованих систем управління ризиками (досвід ЄС, США, Японії)	<ul style="list-style-type: none"> Використовувати досвід ЄС із впровадження Системи аналізу ризиків (RMS) для автоматичного виявлення підозрілих вантажів. Адаптувати американську систему Automated Targeting System (ATS), яка аналізує дані попередніх декларацій для оцінки ризиків. Використовувати японську практику інтеграції системи управління ризиками в систему "єдиного вікна", щоб уникнути дублювання перевірок 	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення навантаження на митні органи. Підвищення точності виявлення порушень. Скорочення часу митного оформлення.
2. Розвиток інституту авторизованих економічних операторів (АЕО) (досвід ЄС, Японії)	<ul style="list-style-type: none"> Використовувати модель ЄС, де АЕО отримують привілеї, зокрема прискорений контроль та мінімальні перевірки. Інтегрувати практику Японії, яка акцентує на спільній відповідальності держави та бізнесу у дотриманні правил. Встановити взаємне визнання АЕО з країнами-партнерами, насамперед із країнами ЄС. 	<ul style="list-style-type: none"> Зростання довіри бізнесу до митних органів. Прискорення обігу товарів через митницю.
3. Приєднання до спільної транзитної системи (досвід ЄС)	<ul style="list-style-type: none"> Завершити повну інтеграцію в систему NCTS для спрощення транзитних операцій із країнами ЄС. Використовувати досвід ЄС у впровадженні електронного обліку транзитних товарів та попередньої інформації. 	<ul style="list-style-type: none"> Спрощення транзиту через митний кордон. Зниження витрат для бізнесу та зменшення часу на митне оформлення.
4. Використання сучасних технологій (досвід США, Японії)	<ul style="list-style-type: none"> Запровадити сканери та мобільні пристрої для перевірки вантажів на кордоні, як у США. Використовувати японську практику блокчейн-технологій для забезпечення прозорості та підвищення безпеки митних даних. Інтегрувати штучний інтелект і машинне навчання для аналізу великих даних (Big Data) для підвищення ефективності контролю. 	<ul style="list-style-type: none"> Зниження корупційних ризиків. Прозорість митних операцій

<p>5. Посилення боротьби з контрабандою та корупцією (США)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Використовувати досвід американського агентства СВР (Customs and Border Protection), яке працює з системами моніторингу та координації правоохоронних дій. • Встановити спільні пункти контролю з країнами-сусідами (за прикладом спільної митної роботи США та Канади). • Застосовувати практику незалежного моніторингу роботи митних органів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зменшення рівня контрабанди. • Зміцнення довіри до митної системи.
<p>6. Удосконалення системи «єдиного вікна» (досвід ЄС, Японії)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Розвивати єдину електронну систему подання документів за моделлю Single Window в ЄС. • Використовувати японський підхід до інтеграції всіх контролюючих органів у єдину платформу для скорочення бюрократії. 	<ul style="list-style-type: none"> • Спрощення адміністративних процедур для бізнесу. • Скорочення витрат часу і ресурсів.
<p>7. Розвиток митної інфраструктури (досвід США, Японії)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Використовувати практику США щодо модернізації пунктів пропуску з упровадженням автоматизованих систем перевірки. • Інтегрувати японську модель зон митного контролю з використанням сучасних логістичних рішень. 	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення пропускної здатності митних пунктів. • Забезпечення більш ефективного контролю.

Джерело: Складено автором

Таким чином Україна може суттєво покращити ефективність своєї митної системи, запозичивши найкращі практики організації митного контролю США, ЄС та Японії. Ключовими пріоритетами мають стати автоматизація процесів, інтеграція з міжнародними системами, боротьба з корупцією та підтримка бізнесу через спрощення процедур. Такий підхід забезпечить швидке наближення до міжнародних стандартів та сприятиме інтеграції до ЄС. Адже в умовах глобалізації та інтеграції України у світову економічну систему митний контроль відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості зовнішньоекономічної діяльності, захисту національних інтересів та спрощенні торгівлі. Наближення організаційно-правових основ митного контролю до міжнародних стандартів є необхідним кроком для створення ефективної митної системи, яка відповідає вимогам міжнародного співтовариства та угод, укладених Україною.

Вже сьогодні в рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Україна здійснює гармонізацію митного законодавства з митними правилами

Європейського Союзу шляхом імплементації основних положень Митного кодексу ЄС (Union Customs Code, UCC) до митного законодавства України, зокрема, у серпні з ініціативи Уряду та Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики прийнято у другому читанні Закон України про внесення змін Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу [43], який суттєво змінив зміст окремих статей XI розділу МКУ «Митний контроль» та набуде чинності з 19.04.2025 року.

Також в Україні здійснюються заходи щодо спрощення митних процедур шляхом введення єдиних стандартів оформлення та контролю товарів та інтеграції в систему транзиту ЄС (NCTS — New Computerised Transit System).

Відповідно до рекомендацій Всесвітньої митної організації, Україна активно впроваджує систему управління ризиками (СУР) яка дозволяє:

- скоротити час митного контролю для низькоризикових вантажів;
- сконцентрувати ресурси митних органів на високоризикових операціях;
- використовувати автоматизовані системи аналізу для прогнозування потенційних порушень.

Наразі Україна запровадила систему електронного декларування відповідно до міжнародних стандартів. Це відповідає вимогам Кіотської конвенції та практикам ЄС й забезпечує:

- використання системи Єдиної автоматизованої інформаційної системи (ЄАІС);
- скорочення бюрократичних процедур і часу на оформлення товарів;
- забезпечення прозорості митних операцій.

Сьогодні для боротьби з контрабандою Україна використовує міжнародні методики та рекомендації, включаючи:

- спільні операції з митними службами інших країн;
- використання сучасних технологій сканування та автоматизованих систем перевірки;
- посилення контролю на митних постах і пунктах пропуску.

Також, варто зазначити, що митний контроль в Україні спрямований на захист прав інтелектуальної власності згідно з міжнародними угодами, зокрема:

- Угода TRIPS (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights);
- Регламенти ЄС щодо захисту прав інтелектуальної власності;
- Введення механізмів виявлення та затримання контрафактних товарів під час митного контролю.

Щодо використання сучасних технологій Україна працює за двома основними напрямками:

1. *Автоматизація митних процесів* за яким Україна впроваджує сучасні інформаційні технології для підвищення ефективності митного контролю, зокрема: NCTS (New Computerised Transit System) — електронна система для управління транзитними операціями та АІС «Інспектор» — автоматизована система аналізу ризиків для виявлення потенційних порушень.

2. *Впровадження сканувальних технологій*, а саме використання рентгенівських та інших сканувальних пристроїв відповідає міжнародним стандартам безпеки та дозволяє здійснювати неінвазивний митний контроль.

Узагальнюючи все вище викладене констатуємо, що організаційно-правові основи митного контролю в Україні активно розвиваються в напрямку інтеграції з міжнародними стандартами. Гармонізація законодавства з нормами ЄС, впровадження системи управління ризиками, електронне декларування та використання сучасних технологій є основними інструментами для досягнення ефективного та прозорого митного контролю. Ці кроки сприяють створенню сприятливих умов для міжнародної торгівлі та посиленню економічної безпеки держави.

1.3. Концептуально-конвенційні підходи до міжнародного унормування процедур митного контролю

Міжнародне унормування процедур митного контролю є важливою компонентою сучасної системи глобальної торгівлі, яка спрямована на створення

передумов для ефективного переміщення товарів через державні кордони. У цьому контексті розробка концептуальних і конвенційних підходів до регулювання митних процедур забезпечує узгодженість та передбачуваність їх застосування, знижує бар'єри для торгівлі та сприяє боротьбі з незаконним переміщенням товарів. Концептуально важливими для забезпечення ефективного митного контролю, на наш погляд є гармонізація митного законодавства, запровадження ризик-орієнтованого підходу, цифровізація й автоматизація митних процедур та забезпечення захисту прав інтелектуальної власності.

Концептуальним підходом до унормування процедур митного контролю є гармонізація митного законодавства на основі міжнародно визнаних стандартів та правил. Основними документами, які регламентують митну діяльність на глобальному рівні, є: Кіотська конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (переглянута) [1], яка встановлює основні принципи прозорості, передбачуваності та ефективності митного контролю; Угода про спрощення процедур торгівлі (TFA) в рамках Світової організації торгівлі (СОТ) [44], що передбачає спрощення митних процедур, зменшення часу та витрат на митне оформлення.

Міжнародна практика доводить ефективність ризик-орієнтованого підходу до митного контролю. Цей підхід передбачає використання систем управління ризиками для визначення вантажів і транспортних засобів, що підлягають ретельнішому огляду та дозволяє: по-перше, зосередити ресурси на високоризикових операціях; по-друге, скоротити час перевірки для законослухняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД); по-третє, підвищити ефективність боротьби з контрабандою.

Цифровізовані митні процедури забезпечують прозорість та швидкість митного оформлення. Сучасні концептуальні підходи включають: запровадження єдиного вікна (Single Window), яке дозволяє суб'єктам ЗЕД подавати всі необхідні документи в електронній формі через єдину платформу

та використання блокчейн-технологій для забезпечення безпеки та незмінності митних даних.

Щодо захисту прав інтелектуальної власності (IPR), то митний контроль є ключовим інструментом у боротьбі з піратством та контрафактом. У цьому контексті важливе місце займає адаптація національного законодавства до Регламенту ЄС №608/2013 [45], який унормовує митний контроль за товарами, що порушують права IPR.

Інтеграція України до світового економічного простору є невід'ємною частиною сучасного розвитку країни. Цей процес супроводжується активізацією зовнішньоекономічних зв'язків, що, в свою чергу, вимагає вдосконалення системи митного контролю. Проаналізуємо конвенційні норми здійснення митного контролю в Україні в контексті інтеграційних процесів та визначимо основні напрямки їх вдосконалення.

У першу чергу зазначимо, що конвенційні норми – це міжнародні договори та угоди, що встановлюють загальні правила та стандарти здійснення митного контролю. Вони визначають права та обов'язки держав, а також процедури, які мають застосовуватися при переміщенні товарів через митний кордон.

Конвенційні норми здійснення митного контролю відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування зовнішньоекономічної діяльності України. Інтеграція країни до світового економічного простору вимагає постійного вдосконалення системи митного контролю. Завданням держави є створення сучасної та ефективної митної системи, яка відповідатиме вимогам міжнародних стандартів та забезпечуватиме захист національних інтересів.

Україна, як суверенна держава, є активним учасником міжнародного співтовариства. Це передбачає приєднання до численних міжнародних конвенцій та угод, які регулюють різноманітні сфери від політики та економіки до прав людини та екології.

Основними причинами приєднання України до міжнародних угод є:

- інтеграція до світового співтовариства, адже приєднання до міжнародних угод – це демонстрація готовності до співпраці та інтеграції в глобальні процеси;

- захист національних інтересів, оскільки багато угод спрямовані на захист прав громадян, економічних інтересів держави та забезпечення безпеки;

- створення умов для міжнародної торгівлі та інвестицій, бо міжнародні угоди спрощують процедури експорту та імпорту товарів і послуг, залучають інвестиції;

- гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, адже саме приєднання до угод стимулює вдосконалення національного законодавства відповідно до міжнародних норм.

Наразі основні міжнародні угоди, до яких приєдналася Україна доцільно розподілити на групи:

А. *Політичні угоди* передбачають участь України у міжнародних організаціях (ООН, ОБСЄ, Рада Європи), двосторонні договори про співпрацю.

В. *Економічні угоди* – це угоди про вільну торгівлю, інвестиції, митне співробітництво.

С. *Екологічні угоди* – це угоди про охорону довкілля, біорізноманіття, боротьбу зі зміною клімату.

Прикладами конкретних угод укладених Україною є: Угода про асоціацію з ЄС [37], яка є одним з найважливіших документів, що визначає напрямки співпраці України з Європейським Союзом та Угода з Світовою організацією торгівлі (СОТ) [44], адже членство у СОТ надає Україні доступ до світового ринку товарів і послуг. Виконання міжнародних угод є важливим для підтримки міжнародного авторитету України, залучення інвестицій, розвитку співпраці з іншими країнами та забезпечення добробуту громадян.

Зазначимо, що на рівні ООН та СОТ прийнято низку конвенцій, які є базовими для регулювання митних процедур. Найбільш важливими з них є: Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) [1]; Міжнародна конвенція про гармонізовану систему

опису та кодування товарів (ГС) [46], яка забезпечує єдині підходи до класифікації товарів у міжнародній торгівлі; Конвенція МДП (Carnet TIR) [47], що спрощує процедури транзиту товарів. Основний зміст вище означених документів наведено в таблиці 1.9.

Таблиця 1.9

Основні міжнародні конвенції з регулювання процедур митного контролю, які ратифікувала Україна

Документ	Основні характеристики документу
Киотська конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур [1]	Є одним із базових інструментів митного регулювання та визначає основні принципи: <ul style="list-style-type: none"> - сприяння торгівлі шляхом спрощення митних процедур і усунення зайвих бар'єрів; - прозорість і передбачуваність дій митних органів; - використання системи управління ризиками для вибіркового контролю; - впровадження стандартних документів і форм для митного оформлення.
Конвенція МДП (Митна Конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП) [47]	Ця конвенція встановлює процедуру транзиту товарів, що дозволяє скоротити час і витрати на перетин митних кордонів. Її основні положення: <ul style="list-style-type: none"> - товари можуть транспортуватися через кілька країн без сплати мита в кожній з них; - використання єдиної книжки TIR як митного документа; - спрощений контроль за пломбованими транспортними засобами.
Міжнародна конвенція про гармонізовану систему опису та кодування товарів (ГС) [46]	Ця конвенція запроваджує універсальну систему класифікації товарів, яка використовується в митній практиці всіх країн-учасниць та дозволяє забезпечити: <ul style="list-style-type: none"> - єдину термінологію для класифікації товарів; - прозорість і уніфікацію тарифних ставок; - зменшення розбіжностей у трактуванні митних правил.
Угода про спрощення процедур торгівлі (TFA) в рамках СОТ [44]	Цей документ спрямований на усунення адміністративних бар'єрів і спрощення митного оформлення для прискорення міжнародної торгівлі шляхом: <ul style="list-style-type: none"> - оптимізації процедур на кордоні; - створення механізмів вирішення спірних питань; - використання електронного документообігу.
Конвенція про тимчасове ввезення (Стамбульська конвенція) [48]	Встановлює правила для тимчасового ввезення товарів, які не підлягають митним податкам і зборам за умови зворотного вивезення та охоплює такі сфери, як: <ul style="list-style-type: none"> - промислові виставки та ярмарки; - наукові дослідження та освіта; - культурні заходи.
Конвенція про процедуру спільного транзиту (NCTS) [49]	Ця угода регулює переміщення товарів між країнами-учасницями з використанням єдиної транзитної процедури, що: <ul style="list-style-type: none"> - полегшує контроль за транзитом товарів через декілька митних територій; - забезпечує ефективне використання гарантійних механізмів; - узгодженість процедур та використання єдиних стандартів

Джерело: складено автором на основі [1, 44, 46-49]

Конвенційні підходи в межах регіональних об'єднань, таких як ЄС, є важливою компонентою гармонізації митних процедур. При цьому Європейський Союз пропонує такі механізми як: використання Системи спільного транзиту (NCTS); взаємне визнання авторизованих економічних операторів (АЕО).

Також, Україна активно впроваджує положення міжнародних конвенцій через угоди з країнами-партнерами, зокрема в рамках зони вільної торгівлі з ЄС. Такі угоди передбачають спрощення митних процедур та встановлення єдиних стандартів митного контролю.

На шляху до ефективного унормування процедур митного контролю на конвенційному рівні Україна має зробити кілька кроків:

1. Повністю імплементувати положення Кіотської конвенції та Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі, зокрема щодо проведення ризик-орієнтованого контролю з використанням методів аудиту;

2. Завершити інтеграцію до системи NCTS та адаптувати національне законодавство до норм Митного кодексу ЄС;

3. Розвивати цифровізовані платформи для митного оформлення, включаючи «єдине вікно»;

4. Посилити боротьбу з порушеннями прав інтелектуальної власності.

Узгодження процедур митного контролю з міжнародними стандартами сприятиме підвищенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності України та її інтеграції до глобальних економічних структур.

Узагальнюючи констатуємо, що конвенційні норми міжнародного права відіграють ключову роль у регулюванні процедур митного контролю, забезпечуючи стандартизацію, гармонізацію та спрощення митних операцій між країнами. Ці норми базуються на багатосторонніх і двосторонніх міжнародних договорах, які визначають основні принципи, правила та вимоги до митного оформлення і контролю.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Механізми митного контролю в системі публічного управління митною справою з урахуванням вимог екологічної безпеки

Механізми митного контролю в системі публічного управління митною справою є важливими складовими для забезпечення ефективного функціонування митних органів і виконання митних процедур на національному та міжнародному рівнях. Вони включають в себе різноманітні інструменти та заходи, спрямовані на забезпечення законності, економічної безпеки, захисту національної економіки, а також на виконання міжнародних угод і стандартів у галузі митного контролю.

Основні механізми митного контролю в системі публічного управління митною справою та їх характеристики представлено в таблиці 2.1

Таблиця 2.1.

Механізми митного контролю в системі публічного управління

Механізми	Змістовне наповнення механізму
Правовий	Правовий механізм включає нормативно-правові акти, які регулюють діяльність митних органів, визначають процедури та інструменти контролю. Це Конституція, митний кодекс, міжнародні угоди, нормативні акти, що стосуються тарифного та нетарифного регулювання, безпеки товарів, екологічних та санітарних норм, антидемпінгових заходів, тощо.
Організаційний	Цей механізм стосується структури митних органів, їх функцій і взаємодії з іншими державними органами, приватними суб'єктами та міжнародними організаціями. Він передбачає створення й підтримку необхідної інфраструктури для здійснення митного контролю, включаючи митні пости, інспекційні служби, автоматизовані системи контролю товарів і транспортних засобів.
Інформаційно-аналітичний	Цей механізм включає збір, обробку та аналіз даних, які надходять від учасників зовнішньої торгівлі, інших державних органів та міжнародних структур. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє митним органам виявляти можливі порушення митних правил, фальсифікацію документів, контрабанду та інші правопорушення.
Контрольно-наглядовий за дотриманням митних правил	Це механізм, що передбачає безпосередній моніторинг і перевірку відповідності вантажів, документів і дій осіб вимогам митного законодавства. Це включає фізичний огляд вантажів, перевірку декларацій, зразків товарів, а також використання технологій для визначення правильності нарахування митних платежів, оцінки вартості товарів, класифікації товарів за митними тарифами.

Фінансово-економічний	Цей механізм охоплює фінансові інструменти митного контролю, включаючи систему нарахування митних зборів, податків, митних платежів та інших платежів, що сплачуються при переміщенні товарів через митний кордон. Він включає також управління митними тарифами, а також засоби стимулювання чи обмеження зовнішньої торгівлі.
Міжнародно-інтеграційний	Митний контроль також включає міжнародні угоди та співпрацю між державами для запобігання порушенням митних правил. Важливим аспектом є забезпечення сумісності митних процедур, стандартизація документів і процедур для уникнення зловживань. Це механізм взаємної допомоги між митними органами різних країн, використання міжнародних систем обміну інформацією (наприклад, через ВТО, СОТ, УМТК).
Безпековий	Цей механізм включає в себе заходи щодо перевірки товарів на відповідність безпеки для здоров'я та життя людей, охорони навколишнього середовища, захисту культурних цінностей тощо. Це передбачає спеціалізовані митні огляди, санітарно-епідеміологічні перевірки, а також співпрацю з іншими державними органами контролю.
Зворотнього зв'язку	Механізм митного контролю включає також взаємодію й зворотній зв'язок з підприємцями та іншими учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Це включає консультування щодо правильного заповнення митних декларацій, процедури обміну інформацією, а також використання електронних систем для оптимізації процесів митного контролю, наприклад, через Єдину митну електронну базу.
Управління ризиками	Митні органи використовують систему управління ризиками для пріоритетного контролю високоризикових вантажів, що дозволяє зменшити час на перевірки та забезпечити ефективне використання ресурсів. Це включає аналіз ризиків на основі даних з попередніх перевезень, компаній, товарів та маршрутах.
Публічно-комунікаційний	Для підвищення довіри до митних органів важливим є механізм публічної комунікації та прозорості. Включає в себе відкритість щодо процедур митного контролю, доступність інформації для підприємців і громадян, а також наявність процедур оскарження рішень митних органів

Джерело: Складено автором з урахуванням доробку [50-54]

Зауважимо, що для досягнення позитивного ефекту механізми митного контролю повинні бути збалансованими, забезпечувати ефективність державного управління, сприяти розвитку економіки та торговельних відносин, а також бути спрямованими на забезпечення національної безпеки та захисту інтересів держави в цілому.

Також у більш широкому аспекті можна розглядати сам митний контроль як механізм захисту національних інтересів держави. Адже у системі публічного управління митна справа виконує роль механізму регулювання зовнішньоекономічних відносин та забезпечення державного суверенітету. Митний контроль забезпечує дотримання національного законодавства під час переміщення товарів та осіб через митний кордон. Основними завданнями митного контролю є виявлення та припинення контрабанди, запобігання порушенням митних правил, а також забезпечення правильності нарахування та сплати митних платежів.

Митний контроль відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки держави шляхом протидії нелегальному імпорту та експорту, що сприяє

захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції та фальсифікованих товарів. Він є бар'єром для ввезення продукції, що може становити загрозу здоров'ю населення або національній безпеці.

Економічна стабільність держави значною мірою залежить від ефективності митного контролю. Митні надходження є суттєвим джерелом наповнення державного бюджету, що забезпечує фінансування соціально-економічних програм. Чітке виконання митного контролю дозволяє забезпечити прозорість та справедливість зовнішньоекономічної діяльності.

Ефективний митний контроль сприяє створенню умов для чесної конкуренції, захищаючи національних виробників від нелегального імпорту. Він також сприяє підвищенню інвестиційної привабливості держави, оскільки стабільне митне середовище забезпечує передбачуваність та надійність для бізнесу.

Митний контроль виконує важливу функцію у забезпеченні національної та суспільної безпеки. Він спрямований на запобігання ввезенню небезпечних товарів, таких як наркотики, зброя, токсичні речовини та інші предмети, що можуть загрожувати громадському порядку та національній безпеці. У сучасних умовах підвищеної терористичної загрози митний контроль є першою лінією оборони від потенційних загроз.

Крім того, митний контроль відіграє важливу роль у запобіганні поширенню інфекційних захворювань та карантинних обмежень шляхом контролю за переміщенням тварин, рослин та продуктів їх переробки.

У контексті міжнародного співробітництва митний контроль виходить за межі національної юрисдикції, інтегруючись у систему міжнародного митного співробітництва. Важливу роль відіграє обмін інформацією між митними органами різних країн, що дозволяє ефективніше протидіяти митним правопорушенням на глобальному рівні. Міжнародні угоди та конвенції, такі як Кіотська конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, сприяють стандартизації та модернізації митного контролю.

Ефективна співпраця у сфері митного контролю зміцнює довіру між державами, спрощує торговельні процедури та створює умови для інтеграції у світову економіку. Україна, як член Всесвітньої митної організації (ВМО), активно впроваджує міжнародні стандарти митного контролю для підвищення його ефективності.

Разом з цим заходи, що спрямовані на цифровізацію та модернізацію митного контролю на основі використання сучасних інноваційних технологій є важливим чинником підвищення ефективності митного контролю. Цифровізація митних процедур дозволяє автоматизувати процеси аналізу та обробки даних, зменшуючи ризики корупції та підвищуючи швидкість проходження митного контролю. Використання систем штучного інтелекту, блокчейн-технологій, автоматизованих сканерів та біометричних систем забезпечує більш точну та оперативну перевірку товарів. А модернізація митної інфраструктури на основі застосування цифрових технологій та впровадження електронного документообігу дозволяють зменшити адміністративне навантаження на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та сприяють підвищенню ефективності державного управління у сфері митної справи.

Також вважаємо, що зважаючи на глобальну екологізацію світових процесів у всіх сферах публічного управління економічними процесами варто більше уваги приділяти проблемам забезпечення екологічної безпеки та захисту довкілля. Тому в сфері реалізації митної політики та здійсненні митної справи необхідно зосередитися не лише на фіскальній функції митного контролю, якій присвячена значна кількість наукових праць, але й на питаннях митного екологічного контролю. Цей аспект митного контролю на нашу думку вже піднімається в науковому дискурсі [55-56], але не віднайшов достатньої уваги серед науковців та вимагає системного вивчення й висвітлення.

Зазначимо, на наш погляд глобальна екологізація світових процесів – це поступове впровадження екологічних стандартів, принципів сталого розвитку та інноваційних підходів у всі сфери діяльності людства, які мають на меті зменшення негативного впливу на навколишнє середовище на глобальному

рівні. Це включає в себе адаптацію економічних, соціальних, технологічних та політичних процесів до потреб екологічної сталості, зокрема у виробництві, споживанні, транспортуванні, енергетиці, сільському господарстві та промисловості. Глобальна екологізація спрямована на досягнення збалансованого взаємозв'язку між людськими потребами та збереженням природних ресурсів для майбутніх поколінь.

До основних аспектів глобальної екологізації за якими сьогодні має розвиватися світ є:

1. Зменшення викидів парникових газів та боротьба зі зміною клімату.
2. Використання відновлюваних джерел енергії.
3. Збереження біорізноманіття і захист екосистем.
4. Екологічна відповідальність в усіх аспектах економічної діяльності.
5. Управління відходами та зниження їх впливу на навколишнє середовище.

Оскільки процеси глобалізації проявляються через активізацію зовнішньоекономічної діяльності, то митний контроль відіграє важливу роль у реалізації глобальної екологізації, оскільки митні органи є ключовими в забезпеченні дотримання екологічних стандартів при переміщенні товарів через митні кордони. Його функції полягають не тільки у захисті національних інтересів, але й у забезпеченні сталого розвитку та екологічної безпеки на міжнародному рівні.

Основними напрямками та механізмами впливу митного контролю на процеси забезпечення глобальної екологізації на сьогодні є:

1. Контроль за екологічно небезпечними товарами – адже саме митні органи здійснюють контроль за імпортом та експортом товарів, що можуть становити загрозу для навколишнього середовища, таких як хімічні речовини, токсичні матеріали, небезпечні відходи або органічні продукти, що можуть негативно вплинути на екосистеми, а інструменти й механізми митного контролю допомагають забезпечити, щоб ці товари не потрапляли до держав, де вони можуть завдати шкоди людям чи довкіллю.

2. *Впровадження міжнародних екологічних стандартів* – оскільки митний контроль є важливим інструментом реалізації міжнародних угод та протоколів, спрямованих на захист навколишнього середовища, зокрема під час його здійснення відбувається нагляд за виконанням положень таких міжнародних угод, як:

- Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES) [34].

- Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (підписана в Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) [57].

- Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату [58]

- Паризька угода [59] та інші угоди щодо викидів парникових газів.

- Стандарти щодо утилізації небезпечних відходів, що регулюються Базельською конвенцією [32] тощо.

Завдяки митному контролю ці міжнародні норми набувають практичної сили, і контроль над імпортом та експортом екологічно небезпечних товарів дозволяє зменшити їх негативний вплив на планету.

3. *Виявлення порушень у сфері охорони навколишнього середовища* – митні органи активно працюють над виявленням і припиненням контрабанди товарів, які порушують екологічні норми, зокрема такі як: незаконний обіг диких тварин та рослин, що можуть бути занесені до Червоної книги та переміщення товарів, які містять заборонені хімічні речовини чи інші шкідливі матеріали. Вони також виявляють порушення щодо невиконання екологічних стандартів у пакуванні товарів або недостатньої сертифікації товарів, що ставить під загрозу здоров'я людей або навколишнє середовище.

4. *Стимулювання екологічних інновацій у торгівлі*, адже митні органи як регулятори у сфері ЗЕД мають стимулювати використання екологічно чистих технологій і товарів. Так, при зниженні митних зборів на товари, що відповідають екологічним стандартам, таких як відновлювані джерела енергії

або екологічно чисті продукти матиме сприятливий вплив на розвиток ринку екологічно безпечних товарів і технологій.

5. *Забезпечення прозорості та посилення міжнародної співпраці*, оскільки механізми та інструменти митного контролю дозволяють зберігати прозорість у торгівлі, що важливо для того, щоб екологічні норми виконувались без порушень. Саме за допомогою митного контролю можна забезпечити легітимність товарів, що перевозяться через кордони, і підтвердити, що вони відповідають екологічним вимогам. До того ж активна взаємодія з міжнародними екологічними організаціями, сприяє розвитку екологічних стандартів у торгових угодах, що допомагає державам вдосконалювати свої митні процедури у відповідності до екологічних вимог.

Таким чином, митний контроль є важливим механізмом та інструментом глобальної екологізації світових процесів. Він не тільки допомагає захистити навколишнє середовище на національному рівні, а й сприяє інтеграції екологічних стандартів у міжнародну торговельну практику та вимагає особливої уваги в контексті публічного управління митною справою.

Тому як зазначалося в першому розділі роботи ми пропонуємо ввести у науковий обіг терміни «митний екологічний контроль» та «митний екологічний контроль у системі публічного управління митною справою» та обґрунтовано, що такий контроль спрямований на захист екологічної безпеки держави та довкілля шляхом виявлення, ідентифікації та недопущення порушень природоохоронного законодавства.

Основними завданнями митного екологічного контролю є:

1. Перевірка відповідності товарів екологічним вимогам та стандартам.
2. Виявлення і недопущення ввезення чи транзиту небезпечних відходів та забруднювачів.
3. Контроль за дотриманням міжнародних екологічних конвенцій та угод.
4. Попередження незаконного ввезення озоноруйнівних речовин, небезпечних хімікатів та інших екологічно шкідливих матеріалів.
5. Забезпечення екологічного моніторингу на митних пунктах пропуску.

Митний екологічний контроль є невід’ємною складовою загальної системи державного екологічного нагляду і контролю та сприяє сталому розвитку й екологічній безпеці країни.

Митний контроль є системоутворюючим елементом у структурі публічного управління митною справою. Він виконує стратегічну роль у забезпеченні економічної й екологічної стабільності, національної безпеки та міжнародного співробітництва. Ефективність митного екологічного контролю визначає конкурентоспроможність національної економіки, захист внутрішнього ринку та рівень довіри до державних інститутів. Модернізація митного контролю, впровадження інноваційних технологій та розвиток міжнародного співробітництва є необхідними умовами для успішного розвитку держави у глобалізованому світі.

Загалом, незважаючи на важливість митного екологічного контролю є певні виклики щодо його здійснення та перспективи розвитку (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Виклики та перспективи розвитку митного екологічного контролю

Виклики	Перспективи
<ul style="list-style-type: none"> • Недосконала правова та недостатня технічна база. Для ефективного здійснення митного контролю необхідні якісні правові документи та сучасне обладнання. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вдосконалення нормативно-правової бази. Постійне оновлення законодавства з урахуванням нових екологічних викликів, оновлення митної інфраструктури та технічних засобів.
<ul style="list-style-type: none"> • Складна структура міжнародної торгівлі. Постійно з'являються нові товари та технології, що ускладнює контроль за їх безпекою. 	<ul style="list-style-type: none"> • Посилення міжнародного співробітництва. Спільні зусилля різних країн дозволять ефективніше боротися з незаконним обігом небезпечних відходів та інших шкідливих речовин.
<ul style="list-style-type: none"> • Корупція. Корупційні схеми можуть призводити до того, що небезпечні товари проходять митний контроль без перешкод. 	<ul style="list-style-type: none"> • Застосування сучасних технологій. Використання електронного декларування, системи управління ризиками та інших інноваційних технологій для підвищення ефективності митного контролю.
<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність кваліфікованого персоналу. – низький рівень матеріального заохочення, соціальних гарантій призводить до демотивування та відтоку професіоналів з митних органів 	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення кваліфікації митних службовців. Регулярне навчання митників з питань екологічного законодавства та методів ідентифікації небезпечних товарів

Джерело: складено автором

Митний контроль відіграє важливу роль у забезпеченні екологічної безпеки країни. Він слугує інструментом для регулювання потоку товарів, що можуть негативно впливати на довкілля, та сприяє дотриманню міжнародних екологічних стандартів.

Зокрема при імпорті/експорті товарів в Україну існують різноманітні екологічні ризики, серед яких найбільш небезпечними є :

- ввезення на митну територію країни радіоактивних відходів та відходів хімічної промисловості. При цьому часто відбувається незаконне переміщення небезпечних відходів під виглядом інших товарів;
- імпорт товарів, що містять заборонені речовини, як то: пестициди, важкі метали, озоноруйнівні речовини тощо;
- ввезення товарів, які не відповідають екологічним стандартам та під час виробництва або використання завдають шкоди людині чи довкіллю;
- незаконна торгівля дикими тваринами та рослинами, що загрожує збереженню біорізноманіття;
- ввезення генетично модифікованих організмів (ГМО), адже без належного контролю ГМО можуть негативно вплинути на екосистеми та здоров'я людей.

Основні способи, якими митний контроль впливає на вирішення екологічних проблем:

✓ запобігання ввезенню заборонених або обмежених товарів – митні органи контролюють, щоб в Україну не ввозилися відходи, токсичні речовини, зникаючі види рослин і тварин та інші товари, які можуть завдати шкоди довкіллю.

✓ контроль за дотриманням екологічних стандартів – під час митного оформлення перевіряється відповідність товарів екологічним стандартам, встановленим національним та міжнародним законодавством. Це стосується як виробів, так і сировини, що використовується для їх виробництва.

✓ запобігання незаконному обігу відходів – митний контроль допомагає боротися з незаконним переміщенням відходів через кордон, що є серйозною екологічною проблемою.

✓ сприяння розвитку екологічно чистого виробництва - за допомогою митного контролю можна стимулювати виробництво екологічно чистих товарів, встановлюючи пільгові митні тарифи на імпорт обладнання для таких виробництв.

✓ захист озонового шару - митний контроль сприяє виконанню міжнародних угод про захист озонового шару, контролюючи імпорт озоноруйнівних речовин.

Таким чином митний контроль є важливим інструментом для забезпечення екологічної безпеки країни. Завдяки правильно організованому митному контролю можна зменшити негативний вплив на довкілля, захистити здоров'я людей та сприяти сталому розвитку.

2.2. Особливості методології здійснення екологізації митного контролю: компаративний аналіз європейських та вітчизняних підходів

Екологізація митного контролю є важливим кроком на шляху до сталого розвитку суспільства. У сучасному світі, де екологічні виклики стають дедалі гострішими, митні органи відіграють ключову роль у захисті довкілля. Через кордони проходять мільйони тонн вантажів щороку, серед яких можуть бути як корисні для суспільства товари, так і небезпечні для природи чи навіть заборонені до обігу речовини.

Екологізація митного контролю забезпечує бар'єр для потрапляння в країну шкідливих відходів, токсичних речовин чи незаконно вивезених рідкісних видів рослин і тварин. Вона не лише перешкоджає деградації екосистем, а й сприяє формуванню екологічно відповідального бізнесу. Знання про те, що митниця суворо контролює екологічні аспекти товарів, стимулює підприємства дотримуватися стандартів і норм, зменшуючи свій вплив на довкілля.

Інтеграція екологічних практик у митні процедури дозволяє також зміцнити міжнародну співпрацю. Екологічні виклики не мають кордонів, тому глобальна торгівля повинна враховувати принципи екологічної безпеки. Обмін досвідом і технологіями між країнами створює умови для побудови ефективної системи захисту природи.

Зрештою, екологізація митного контролю – це не лише про захист природи. Це про турботу про здоров'я нинішніх і майбутніх поколінь, про відповідальне ставлення до ресурсів планети і створення умов для гармонійного співіснування людини з навколишнім середовищем. Адже кожен кордон – це не тільки рубіж між країнами, але й перший форпост захисту довкілля.

Методологія здійснення екологізації митного контролю має на меті інтеграцію екологічних стандартів у діяльність митних органів для забезпечення сталого розвитку й охорони навколишнього середовища та формується на основі системного підходу та комплексного впливу низки складових (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Складові методології митного екологічного контролю

Складові	Спосіб застосування
<i>Правова база</i>	Впровадження міжнародних та національних нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання екологічних аспектів під час митного контролю, таких як Конвенція Базеля про транскордонне перевезення небезпечних відходів
<i>Оцінка ризиків</i>	Використання аналізу ризиків для виявлення потенційних екологічних загроз під час переміщення товарів через митний кордон (наприклад, контроль небезпечних вантажів, незаконного вивезення фауни та флори)
<i>Інтеграція екологічних технологій</i>	Застосування сучасних методів та технологій, таких як сканери, біоіндикатори та інструменти моніторингу якості повітря, води чи ґрунту на прикордонних пунктах
<i>Координація з іншими органами</i>	Співпраця з природоохоронними установами, екологічними організаціями та правоохоронними структурами для моніторингу дотримання екологічних норм
<i>Навчання персоналу</i>	Підвищення рівня обізнаності митних працівників щодо екологічних аспектів їх діяльності, включаючи специфіку екологічно небезпечних товарів.
<i>Моніторинг і звітність</i>	Регулярний збір даних про екологічний вплив митних процедур і звітування про результати, щоб вдосконалювати політику і практики

Джерело: складено автором

Такий методологічний підхід забезпечує комплексне вирішення тих проблем і викликів з якими зіткається митна служба в процесі митного екологічного контролю. Ця методологія сприяє зменшенню негативного впливу на довкілля під час міжнародної торгівлі та підтримує екологічну безпеку держави.

Загалом методологія дослідження чи практичного провадження у будь якій сфері включає в себе такі структурні елементи як мета, завдання, механізми, методи та інструменти. Отже відносно митного екологічного контролю можемо означити наступне:

Метою митного екологічного контролю є забезпечення екологічної безпеки держави через інтеграцію екологічних стандартів і практик у митний контроль, мінімізація негативного впливу на довкілля під час міжнародної торгівлі.

Основні завдання, які стоять перед митними органами задля досягнення означеної мети наступні:

- розробка і впровадження ефективних екологічних стандартів у митні процедури;
- виявлення та попередження незаконного обігу екологічно небезпечних товарів;
- контроль за дотриманням міжнародних і національних екологічних норм на митних пунктах пропуску;
- підвищення рівня обізнаності учасників зовнішньоекономічної діяльності та митного персоналу щодо екологічних аспектів;
- впровадження інноваційних технологій і методів для моніторингу екологічного впливу митних операцій.

У ході дослідження ми достатньо багато уваги приділили механізмам публічного управління у сфері реалізації митної політики, здійсненні митної справи та проведенні процедур митного контролю. Тому наразі лише означимо деякі особливості дії механізмів митного екологічного контролю.

Так, нормативно-правове регулювання у цій сфері здійснюється шляхом розробки законів, інструкцій, процедур, які враховують екологічні вимоги. При цьому відбувається інституційна та організаційна координація дій різних контрольно-наглядових інституцій та налагоджується взаємодія митних органів з екологічними службами, правоохоронними структурами, міжнародними організаціями.

До основних міжнародних нормативно-правових документів, що регулюють питання екологізації митного контролю, належать:

- Базельська конвенція про контроль за транскордонним переміщенням небезпечних відходів та їх утилізацією: Регулює переміщення небезпечних відходів між країнами.

- Роттердамська конвенція про процедури надання попередньої інформованої згоди щодо певних хімікатів та пестицидів у міжнародній торгівлі: Регулює торгівлю хімікатами, які можуть завдати шкоди здоров'ю людини та довкіллю.

- Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі: Забороняє або обмежує виробництво та використання стійких органічних забруднювачів.

- Монреальський протокол щодо речовин, що руйнують озоновий шар: Регулює виробництво та споживання озоноруйнівних речовин.

Важливу роль при здійсненні митного екологічного контролю відіграють сучасні інформаційно-аналітичні механізми та технології, адже цифровізація та автоматизація процедур контролю, застосування усіх можливостей інформаційних систем для аналізу та контролю екологічно небезпечних вантажів забезпечує досягнення максимально ефективного результату з виявлення потенційних загроз населенню чи довкіллю країни. При цьому відбувається міжнародне співробітництво в частині обміну інформацією з іншими країнами для попередження екологічних загроз.

Щодо методів та інструментів, які використовуються під час митного екологічного контролю, то їх можна згрупувати у відповідну таблицю (табл. 2.4).

Методи та інструменти митного екологічного контролю

Методи	Інструменти
Аналіз ризиків – використання ризик-орієнтованого підходу для виявлення екологічно небезпечних товарів.	Системи сканування та моніторингу – рентгенівські сканери, детектори хімічних і радіоактивних речовин
Інспекційний контроль – фізична перевірка вантажів на наявність екологічно шкідливих чи заборонених предметів.	Бази даних – спеціалізовані платформи для аналізу інформації про екологічно небезпечні вантажі.
Лабораторні дослідження – аналіз зразків товарів у сертифікованих лабораторіях для визначення їх екологічної безпеки.	Інформаційні технології – автоматизовані системи управління ризиками (АСУР) для митниці.
Моніторинг – регулярне спостереження за екологічним станом територій, прилеглих до митних пунктів	Навчальні програми – курси та тренінги для підвищення кваліфікації митного персоналу в галузі екологічного контролю.

Джерело: складено автором

Таким чином ми бачимо, що методологія екологізації митного контролю включає в себе комплекс заходів, спрямованих на наступне:

- Ідентифікацію екологічних ризиків – визначення товарів, які можуть негативно вплинути на довкілля, та встановлення критеріїв для їх ідентифікації.
- Розробку та впровадження екологічних критеріїв – шляхом формулювання вимог до товарів, які мають бути допущені до митного оформлення.
- Створення системи моніторингу та контролю, яка дозволить відстежувати дотримання екологічних вимог та виявляти порушення.
- Співпраця з іншими державними органами та зацікавленими сторонами задля забезпечення координації дій різних органів влади та залучення бізнесу та громадськості до процесу екологізації митного контролю.

Для того щоб зрозуміти яким шляхом має рухатися Україна у напрямі покращення митного екологічного контролю варто вивчити досвід найбільш прогресивних країн у цьому аспекті. Далі розглянемо особливості екологізації митного контролю в таких країнах як США, Японії та ЄС.

США, як одна з провідних світових економік, активно працює над екологізацією митного контролю зосередившись на наступних питаннях:

- Фокус на токсичних речовинах. Особливу увагу приділяють контролю за ввезенням та вивезенням токсичних речовин, таких як свинець, ртуть та інші шкідливі хімікати.

- Регулювання відходів. Діє суворий контроль за переміщенням відходів через кордон, особливо небезпечних.

- Захист дикої природи. Сполучені Штати мають строгі правила щодо імпорту та експорту продуктів з диких тварин та рослин, щоб захистити біорізноманіття.

- Використання технологій. Широко застосовуються сучасні технології, такі як рентгенівські апарати та спектроскопія, для аналізу вантажів та виявлення заборонених речовин.

- Міжнародне співробітництво. США активно співпрацюють з іншими країнами в рамках міжнародних конвенцій та угод, спрямованих на захист довкілля.

Японія також має досить розвинену систему екологічного контролю.

- Фокус на відходах. Особлива увага приділяється контролю за відходами, особливо електронними.

- Захист лісів. Японія має строгі правила щодо імпорту деревини, щоб захистити свої ліси та ліси інших країн.

- Співпраця з сусідами. Японія активно співпрацює з країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону в галузі охорони довкілля.

- Високі технології. Японія є лідером у розробці та застосуванні нових технологій для екологічного контролю.

Європейський Союз має одну з найрозвиненіших систем екологічного регулювання в світі та застосовує .

- Комплексний підхід. Екологічні вимоги інтегровані у всі сфери митного контролю, від класифікації товарів до процедур митного оформлення.

- Ризик-орієнтований підхід. Приділяється пріоритет товарам, які становлять найбільший екологічний ризик.

- Високі стандарти. ЄС встановлює високі стандарти для товарів, які допускаються на європейський ринок.

- Співпраця між державами-членами. Існує тісна координація між митними службами країн-членів ЄС.

- Залучення бізнесу. ЄС заохочує бізнес до участі у розробці та впровадженні екологічних стандартів.

Якщо порівнювати підходи США, ЄС та Японії, то можна констатувати, що ці країни мають схожі цілі – захист довкілля, запобігання незаконній торгівлі небезпечними речовинами та відходами, але різняться підходами щодо її досягнення. Кожна країна має свої особливості в підходах до екологізації митного контролю, що пов'язано з історичними, економічними та культурними факторами. Зазначимо, що в усіх трьох регіонах встановлені високі стандарти для товарів, які допускаються на ринок, а також спільним для цих країн є те, що вони активно використовують сучасні технології, які відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного митного контролю.

Вважаю, що необхідно більш широко висвітлити досвід Європейського Союзу, який має певні здобутки та до якого ми прагнемо інтегруватися до 2030 року та визначимося, які відмінності є у нас за різними механізмами здійснення митного екологічного контролю (табл. 2.5).

Таким чином Україна має значний потенціал для вдосконалення системи митного контролю з урахуванням європейських екологічних вимог. Для цього необхідно:

- ✓ Удосконалити законодавчу базу. Тобто привести національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів.

- ✓ Впровадити ризик-орієнтований підхід й особливо зосередити увагу на найбільш проблемних товарах та ефективніше використовувати ресурси.

- ✓ Посилити співпрацю між державними органами та забезпечити координацію дій різних органів влади.

- ✓ Залучати бізнес до процесу екологізації задля чого необхідно надати бізнесу інструменти для самооцінки та сертифікації продукції.

✓ Співпрацювати з міжнародними організаціями щоб отримати досвід та фінансову підтримку для реалізації проектів в галузі екологізації митного контролю.

Таблиця 2.5

Компаративний аналіз основних механізмів митного екологічного контролю в ЄС та Україні

ЄС	Україна	Основні відмінності
Законодавча база. ЄС має розвинену систему законодавства в галузі охорони довкілля та митного контролю. Директиви та регламенти ЄС визначають детальні правила щодо імпорту та експорту товарів, які можуть негативно вплинути на довкілля.	Законодавча база: В Україні існує законодавство, яке регулює питання охорони довкілля та митного контролю. Однак, воно потребує подальшого вдосконалення для повного дотримання міжнародних стандартів.	Рівень розвитку законодавчої бази. Законодавство ЄС більш детально регламентує питання екологізації митного контролю.
Ризик-орієнтований підхід. Європейські митні органи використовують ризик-орієнтований підхід для виявлення товарів, що становлять екологічний ризик. Це дозволяє зосередити увагу на найбільш проблемних товарах та ефективніше використовувати ресурси.	Перехід до ризик-орієнтованого підходу. Україна поступово переходить до ризик-орієнтованого підходу в митному контролі, але цей процес ще не завершений.	Ефективність застосування ризик-орієнтованого підходу. В ЄС цей підхід більш широко застосовується та є ефективнішим
Співпраця між державами-членами. Між країнами-членами ЄС існує тісна співпраця в галузі митного контролю, що сприяє обміну досвідом та уніфікації підходів.	Проблеми співпраці. Співпраця між різними державними органами в галузі екологічного контролю потребує вдосконалення.	Рівень співпраці між державними органами. В ЄС співпраця між різними органами влади краще налагоджена.
Залучення бізнесу. ЄС заохочує бізнес до участі в процесі екологізації митного контролю, надаючи їм інструменти для самооцінки та сертифікації продукції.	Недостатнє залучення бізнесу. Бізнес в Україні часто сприймає екологічні вимоги як додаткове навантаження.	Залучення бізнесу. В ЄС бізнес більш залучений до процесу екологізації митного контролю.

Джерело: складено автором

Також, вважаю, що для підвищення ефективності митного екологічного контролю в Україні окрім означених вище кроків необхідно:

- ✓ провести комплексне дослідження стану екологізації митного контролю в Україні;
- ✓ розробити дорожню карту впровадження екологічних вимог у митне оформлення товарів;
- ✓ створити ефективну систему моніторингу та контролю за дотриманням екологічних вимог;

✓ забезпечити прозорість та підзвітність процесу екологізації митного контролю;

✓ залучати громадськість до обговорення та участі у реалізації заходів з екологізації.

Виконання цих рекомендацій дозволить Україні підвищити рівень захисту довкілля та сприяти сталому розвитку, що суттєво підвищить шанси на швидку інтеграцію до європейського та світового не лише економічного, але й еколого безпечного простору.

2.3. Аналіз дієвості керівних принципів та заходів офіційного митного контролю та сучасних технологій в контексті забезпечення екологічної безпеки

Керівні принципи митного контролю – це система основоположних положень і стандартів, які спрямовані на забезпечення ефективності, прозорості та справедливості процедур митного контролю. Ці принципи формують загальні підходи до здійснення митної діяльності та митного контролю, сприяють гармонізації національних митних систем і враховують необхідність підтримки міжнародної торгівлі, економічної безпеки та захисту суспільних інтересів.

Сьогодні в міжнародній практиці керівні принципи базуються на таких вихідних положеннях як: спрощення та гармонізація митних процедур; забезпечення безпеки міжнародного товарообігу; прозорість і передбачуваність дій митних органів; сприяння добросовісному бізнесу; використання сучасних технологій та підходів до управління ризиками.

Керівні принципи митного контролю закріплені у міжнародному законодавстві (табл. 2.6).

Як бачимо Кіотська конвенція (Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, переглянута в 1999 році) [1] – є одним із головних міжнародних документів, що визначають принципи митного контролю. Рамкові стандарти забезпечення безпеки та сприяння глобальній

торгівлі (SAFE WCO Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade), що розроблені Всесвітньою митною організацією (ВМО), спрямовані на забезпечення безпеки міжнародних ланцюгів постачання, а Генеральна угода про тарифи й торгівлю (ГАТТ) – є основою для діяльності Світової організації торгівлі (СОТ) і містить положення про мінімізацію бар’єрів для міжнародної торгівлі, зокрема через спрощення митного контролю.

Таблиця 2.6

Законодавче визначення керівних принципів митного контролю

Законодавча норма	Принципи митного контролю
Киотська конвенція ([1]	Спрощення митних формальностей для полегшення торгівлі. Використання стандартизованих процедур і документів. Запровадження електронного обміну даними
Рамкові стандарти забезпечення безпеки та сприяння глобальній торгівлі []	Використання системи управління ризиками для перевірки товарів. Запровадження партнерства між митницею та бізнесом (Authorized Economic Operator, AEO). Забезпечення прозорості та координації з міжнародними органами
Генеральна угода про тарифи й торгівлю (ГАТТ [])	Мінімізацію бар’єрів для міжнародної торгівлі, Спрощення митного контролю
Базельська конвенція	Безпека та відповідність вантажів міжнародним екологічним стандартам.
Стамбульська конвенція	Ввезення товарів із мінімальними митними формальностями.
Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму	Контролю за фінансовими потоками Попередження незаконного обігу капіталу

Джерело: складено автором

На конвенційному рівні Базельська конвенція про контроль за транскордонним переміщенням небезпечних відходів та їх видаленням регулює митний контроль у сфері екологічно небезпечних вантажів, забезпечуючи їхню безпеку та відповідність міжнародним екологічним стандартам; Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення окреслює стандарти тимчасового ввезення товарів із мінімальними митними формальностями; а Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму встановлює принципи контролю за фінансовими потоками, які можуть переміщуватися через кордони, спрямовані на попередження незаконного обігу капіталу.

Якщо говорити про роль керівних принципів у міжнародній практиці, що закріплені в вищезначених законодавчих документах, то головним є те, що дотримання цих принципів дозволяє державам підписантам даних документів:

1. Уніфікувати митні процедури.
2. Забезпечити баланс між ефективністю контролю та сприянням торгівлі.
3. Реалізовувати міжнародні зобов'язання у сфері безпеки, екології та боротьби з незаконним обігом товарів.

Завдяки цим принципам митні органи отримують інструменти для підвищення ефективності своєї роботи, а бізнес і громадяни – більш прозорі та зрозумілі правила.

Загалом міжнародні керівні принципи митного контролю є фундаментальною основою для гармонізації діяльності митних органів різних країн та відіграють ключову роль у забезпеченні екологічної безпеки на глобальному рівні. Вони встановлюють загальні рамки для регулювання потоку товарів, що потенційно можуть завдати шкоди довкіллю та покликані забезпечувати ефективність і прозорість митних процедур, сприяти міжнародній торгівлі та водночас гарантувати дотримання безпеки, захисту економічних інтересів і збереження довкілля. Однак, ефективність їх застосування залежить від багатьох факторів, включаючи рівень економічного розвитку країн, особливості національного законодавства та рівень міжнародної співпраці.

В Україні загальні принципи здійснення митного контролю закладено в статті 318 МКУ [3] згідно з якою визначено наступне:

1. Митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України.
2. Митний контроль здійснюється виключно митними органами відповідно до цього Кодексу та інших законів України.
3. Митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи.

4. Митний контроль товарів, транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до типових технологічних схем митного контролю, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

5. Розклад руху транспортних засобів, що здійснюють регулярні міжнародні рейси, затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту державного кордону.

6. З метою підвищення ефективності митного контролю митні органи взаємодіють з учасниками зовнішньоекономічної діяльності, АЕО, іншими особами, діяльність яких пов'язана із здійсненням зовнішньої торгівлі, та з їх професійними об'єднаннями (асоціаціями).

7. Для забезпечення здійснення митного контролю митними органами використовуються системи, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів [3].

Якщо узагальнити все вище викладене, то вважаємо за доцільне визначити наступні керівні принципи митного контролю в контексті екологічної безпеки:

- *принцип попередження (превентивності)* – передбачає заходи щодо запобігання забрудненню довкілля які мають вживатися заздалегідь, перш ніж виникне значна шкода;

- *принцип обережності* – є доречним у випадку невизначеності щодо потенційної шкоди для довкілля, слід вживати запобіжних заходів;

- *принцип «забруднювач платить»* – передбачає, що відповідальність за усунення шкоди, завданої довкіллю, покладається на того, хто її спричинив;

- *принцип інтеграції екологічних міркувань* – вбачає, що екологічні аспекти мають бути враховані на всіх етапах митного процесу;

- *принцип співробітництва* – визначає, що співпраця є необхідною для ефективного виконання міжнародних зобов'язань щодо охорони довкілля.

Аналіз дієвості принципів митного контролю доцільно провести на основі використання методу експертних оцінок SWOT-аналізу, який безпосередньо фокусується на аналізі сильних (Strengths) та слабких (Weaknesses) сторін організації, проекту або ідеї, а також на можливостях (Opportunities) та загрозах (Threats) зовнішнього середовища. Результати аналізу наведено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

SWOT-аналіз дієвості керівних принципів митного контролю

Сильні сторони	Слабкі сторони
Створення міжнародних стандартів та норм. Сприяння обміну досвідом між країнами. Забезпечення прозорості та передбачуваності процедур митного контролю. Стимулювання розвитку технологій для виявлення та ідентифікації небезпечних товарів	Не всі країни мають однакові можливості для впровадження міжнародних стандартів. Часто існують розбіжності між міжнародними нормами та національним законодавством. Відсутність достатнього фінансування може обмежувати можливості країн для забезпечення ефективного митного контролю. Корупційні схеми можуть підірвати ефективність митного контролю.
Можливості	Загрози
Створення спільних платформ для обміну досвідом та розробки спільних стратегій. Приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Впровадження сучасних технологій та автоматизація процесів. Надання митникам необхідних знань та навичок для ефективного виконання своїх обов'язків. Забезпечення прозорості та участі громадськості в процесі прийняття рішень.	Низький рівень політичної волі до забезпечення екологічної безпеки відіграє вирішальну роль. Економічні інтереси можуть конфліктувати з екологічними вимогами. Недостатній рівень технологій екологічного контролю не дозволяє підвищити ефективність митного контролю. Відсутність тісної співпраці між країнами, що не сприяє обміну інформацією та досвідом.

Джерело: складено автором

Таким чином керівні принципи митного контролю відіграють важливу роль у забезпеченні екологічної безпеки, але їх ефективність залежить від багатьох факторів. Для підвищення ефективності необхідно постійно працювати над удосконаленням національного законодавства, зміцненням міжнародного співробітництва та підвищенням обізнаності громадськості.

Щоб провести повноцінний порівняльний аналіз дієвості митного екологічного контролю, необхідно визначити загальні світові тенденції його розвитку. Так, Європейський Союз має найрозвиненішу систему екологічного регулювання митного контролю характеризується високими стандартами, ризик-орієнтованим підходом та тісною співпрацею між країнами-членами; США

зосереджується на контролі токсичних речовин та відходів та Активно використовує сучасні технології для митного контролю; Японія має строгі правила щодо імпорту деревини та електронних відходів, а країни, що розвиваються часто стикаються з більшими труднощами у впровадженні ефективного митного контролю через обмежені ресурси та недостатню інфраструктуру.

Заходи офіційного митного контролю в контексті забезпечення екологічної безпеки спрямовані на запобігання ввезенню та вивезенню товарів, що можуть завдати шкоди навколишньому середовищу або порушують міжнародні екологічні угоди. Ці заходи включають різноманітні процедури та дії, які здійснюються митними органами для перевірки товарів та документації, зокрема такі як:

1. Перевірка документів:

- екологічні сертифікати та дозволи – митні органи перевіряють наявність та дійсність екологічних сертифікатів, дозволів та ліцензій, які підтверджують відповідність товарів екологічним стандартам та вимогам. Це можуть бути сертифікати походження, сертифікати відповідності екологічним стандартам (наприклад, ISO 14001), дозволи на ввезення/вивезення певних видів товарів (наприклад, відходів, видів, що перебувають під загрозою зникнення);

- транспортні документи – перевірка транспортних документів (накладні, коносаменти тощо) для ідентифікації товарів та перевірки інформації про їх екологічні характеристики;

- інші документи - перевірка інших документів, що можуть містити інформацію про екологічні аспекти товарів (наприклад, технічні паспорти, описи, інструкції).

2. Огляд та ідентифікація товарів через:

- візуальний огляд – митні інспектори здійснюють візуальний огляд товарів для виявлення ознак порушення екологічних вимог (наприклад, маркування, упаковка, стан);

- відбір проб та зразків – для проведення лабораторних досліджень можуть відбиратися проби та зразки товарів для визначення їх складу, властивостей та відповідності екологічним стандартам;

- ідентифікація видів – у випадку переміщення видів флори та фауни, що підпадають під дію Конвенції CITES, здійснюється їх ідентифікація для запобігання незаконній торгівлі.

3. Контроль за переміщенням відходів:

- контроль за транскордонним перевезенням відходів відповідно до Базельської конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням;

- перевірка наявності дозволів на перевезення відходів, інформації про їх склад, властивості та призначення;

- огляд вантажів з відходами для перевірки їх відповідності заявленій інформації.

4. Контроль за озоноруйнівними речовинами:

- контроль за імпортом та експортом озоноруйнівних речовин відповідно до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар;

- перевірка ліцензій та дозволів: Перевірка наявності ліцензій та дозволів на імпорт/експорт озоноруйнівних речовин;

- перевірка маркування та ідентифікація речовин для визначення їх відповідності вимогам.

5. Застосування інформаційних технологій:

- використання систем електронного декларування для обміну інформацією між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє швидкому та ефективному контролю;

- використання баз даних для зберігання та аналізу інформації про екологічно небезпечні товари, порушення та ризики;

- застосування систем управління ризиками для визначення пріоритетних напрямків контролю та концентрації зусиль на найбільш ризикованих операціях.

6. Міжнародна співпраця:

- співпраця з митними органами інших країн, міжнародними організаціями та екологічними агентствами для обміну інформацією та координації дій;
- проведення спільних операцій з метою виявлення та припинення незаконного переміщення екологічно небезпечних товарів.

Застосування цих заходів дозволяє забезпечити ефективний митний контроль за переміщенням товарів, що можуть становити загрозу для екологічної безпеки, та сприяє виконанню міжнародних зобов'язань України у цій сфері. Важливо пам'ятати, що ефективність цих заходів залежить від кваліфікації митних інспекторів, наявності сучасного обладнання та ефективної міжнародної співпраці. При цьому необхідно забезпечити дотримання національного законодавства у сфері охорони навколишнього середовища та митної справи та виконання міжнародних екологічних угод та конвенцій.

Якщо звернутися до положень ст. 319 МКУ, то варто зазначити, що заходи офіційного контролю в Україні передбачають взаємодію митних органів з іншими уповноваженими органами під час переміщення товарів через митний кордон України та мають здійснюватися у формі попереднього документального контролю, який «розпочинається після пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення і документів на такі товари в пункті пропуску (пункті контролю) через державний кордон України» [3].

Певної уваги вимагають дослідження впливу міжнародних санкцій на екологічну безпеку, які мають як позитивний, так і негативний вплив на екологічну безпеку. Адже санкції як можуть спонукати країни до впровадження більш екологічних технологій та виробництва, так і можуть призвести до зниження рівня контролю за дотриманням екологічних стандартів, оскільки країни можуть шукати обхідні шляхи для експорту своєї продукції. Тому для детального дослідження цього питання необхідно в подальшому: визначити конкретні види санкцій та країни, на які вони поширюються; проаналізувати, як ці санкції впливають на торгівлю товарами, що становлять екологічний ризик; оцінити, як санкції впливають на стан довкілля в санкціонованих країнах та країнах-імпортерах.

Також, важливим аспектом є посилення ролі громадських організацій щодо контролю за дотриманням екологічних норм в митній справі, зокрема вони можуть: здійснювати моніторинг діяльності митних органів та збирати інформацію про порушення митного законодавства в екологічній сфері; інформувати громадськість та поширювати інформацію про екологічні проблеми, пов'язані з міжнародною торгівлею; впливати на прийняття рішень, зокрема лобіювати інтереси екологічних організацій перед урядовими органами.

Вважаю, що для посилення ролі громадських організацій в аспекті підвищення ефективності митного екологічного контролю необхідно:

- забезпечити їх доступ до інформації про діяльність митних органів;
- створити механізми співпраці між громадськими організаціями та державними органами;
- підвищити рівень обізнаності громадськості щодо екологічних проблем, пов'язаних з міжнародною торгівлею.

Сучасний митний контроль активно використовує різноманітні технології для забезпечення екологічної безпеки. Ці технології дозволяють ефективно виявляти та ідентифікувати небезпечні речовини, відходи та товари, що заборонені до переміщення через кордон. Ці технології відкривають нові можливості для забезпечення екологічної безпеки в митному контролі. Перш за все серед перспективних технологічних напрямів є сучасні інформаційні технології, що передбачає використання: штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних та виявлення підозрілих товарів; блокчейн-технологій для забезпечення прозорості та відстеження товарів протягом усього ланцюжка поставок; технологій інтернету речей для моніторингу стану довкілля та виявлення забруднень.

Серед технологій, що пов'язані з використанням сучасних технічних засобів варто зазначити, що до найбільш поширених технологій відносяться:

1. *Рентгенівські апарати*, які пропускають рентгенівське випромінювання через об'єкт, створюючи його зображення на екрані й за щільністю та формою зображення дозволяють судити про внутрішню структуру об'єкта та наявність в

ньому сторонніх предметів. Ці апарати використовуються для огляду вантажів, багажу та пошти й дозволяють виявляти приховані від ока предмети, такі як наркотики, зброя, а також деякі види небезпечних відходів.

2. *Спектроскопія*, що заснована на взаємодії електромагнітного випромінювання з речовиною й аналізуючи спектр випромінювання, що відбивається або проходить через речовину, можна визначити її склад. Він використовується для ідентифікації небезпечних речовин, таких як радіоактивні матеріали, наркотики, вибухові речовини.

3. *Газові хроматографи* розділяють складну суміш на окремі компоненти і визначають їх якісний і кількісний склад та використовуються для аналізу повітря, води та інших середовищ на наявність шкідливих речовин, таких як летучі органічні сполуки, пестициди, токсичні гази.

4. *Системи радіаційного контролю* виявляють радіоактивні матеріали за допомогою детекторів іонізуючого випромінювання та використовуються для контролю вантажів, що містять радіоактивні матеріали, а також для виявлення контрабанди радіоактивних речовин.

5. *Системи відеоспостереження* за допомогою відеокамер здійснюється візуальний контроль за переміщенням товарів та транспортних засобів та використовуються для моніторингу діяльності персоналу, виявлення підозрілих дій, фіксації порушень.

6. *Системи аналізу зображень* за допомогою програмного забезпечення аналізуються зображення, отримані за допомогою рентгенівських апаратів та інших приладів й дозволяють автоматизувати процес виявлення небезпечних предметів та підвищити ефективність митного контролю.

7. Інші технології, зокрема: *біометричні системи* – використовуються для ідентифікації осіб та контролю доступу в наприклад в Японії та Південній Кореї; *системи радіочастотної ідентифікації (RFID)* – широко застосовуються для відстеження руху товарів в США та ЄС; *дрони* – використовуються для огляду великих територій та важкодоступних місць практично у всіх технологічно розвинутих країнах.

Основні переваги використання інноваційних технологій полягають в: підвищенні ефективності через автоматизацію рутинних операцій, зменшення кількості помилок; збільшенню пропускнуї здатності митниць шляхом швидкого оглядання великих обсягів вантажів; поліпшенні точності результатів митного контролю щодо виявлення небезпечних речовин; зменшенні впливу людського фактору та мінімізації ризику суб'єктивних помилок.

Таким чином сучасні технології відіграють все більшу роль у забезпеченні екологічної безпеки в митному контролі. Їх використання дозволяє ефективно виявляти та ідентифікувати небезпечні речовини, відходи та товари, що заборонені до переміщення через кордон. Однак, для досягнення максимальної ефективності необхідно постійно вдосконалювати технології та інтегрувати їх в єдину систему управління ризиками.

Загалом у світі використовуються різноманітні технології для забезпечення екологічної безпеки в митному контролі. Зокрема, в США американські митні служби активно впроваджують системи штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних про товари, що перетинають кордон. Це дозволяє ефективніше виявляти контрабанду небезпечних речовин та відходів. Також в США використовуються мобільні митні лабораторії, які дозволяють проводити швидкий аналіз зразків товарів прямо на митниці, що значно прискорює процес митного оформлення. У ЄС створено єдину базу даних, яка містить інформацію про всі товари, що перетинають кордон, що дозволяє відстежувати рух товарів та виявляти порушення законодавства. Також європейські країни використовують системи раннього попередження для отримання інформації про нові загрози для екологічної безпеки. Японія активно використовує роботів для огляду вантажів у портах., що дозволяє зменшити ризик для здоров'я митників та підвищити ефективність контролю. А Південна Корея широко використовує системи біометричної ідентифікації для контролю доступу до митних територій та ідентифікації осіб, що беруть участь у митному оформленні.

Україна також активно працює над впровадженням сучасних технологій у сферу митного контролю, особливо в контексті забезпечення екологічної безпеки. Хоча масштаби впровадження можуть відрізнятися від розвинених країн, є низка прикладів успішного застосування технологій в українській практиці, що вказує на значний потенціал для розвитку технологій в галузі екологічності митного контролю (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Аналіз потенціалу розвитку сучасних технологій в процесі митного екологічного контролю в Україні

Необхідні заходи	Переваги
<ol style="list-style-type: none"> 1. Інвестування в сучасне технологічне обладнання щоб забезпечити митні пости новітніми рентгенівськими апаратами, спектроскопами, газовими хроматографами та іншими приладами. 2. Розробка вітчизняних програмних продуктів щоб створити програмне забезпечення для аналізу даних, отриманих за допомогою сучасних технологій. 3. Підвищення кваліфікації персоналу та навчання митників з питань використання нових технологій та сучасного обладнання. 4. Співпраця з міжнародними організаціями щодо залучення технічної допомоги, обміну інформацією та досвідом. 5. Удосконалення електронної системи декларування щоб зменшити вплив людського фактору та корупції й підвищити ефективність митного контролю 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення ефективності та зменшення часу на огляд вантажів, зменшення кількості помилок. 2. Поліпшення якості контролю шляхом більш точного виявлення небезпечних речовин. 3. Зниження корупції, через повну автоматизацію процесів митного оформлення. 4. Підвищення іміджу країни у наслідок демонстрації дотримання міжнародних стандартів в галузі екологічної безпеки.
Перспективи розвитку	Виклики та бар'єри
<ol style="list-style-type: none"> 1. Впровадження штучного інтелекту, зокрема для аналізу великих обсягів даних BigData, виявлення аномалій та прогнозування ризиків. 2. Розроблення національної системи управління ризиками шляхом створення єдиної системи, щоб об'єднати всі дані про товари, що перетинають кордон, та автоматизувати процес прийняття рішень щодо їхнього огляду. 3. Застосування блокчейн-технологій, що здатні забезпечити прозорість та безпеку обміну інформацією між різними учасниками митного процесу. 4. Розширення практики використання безпілотних літальних апаратів, зокрема дронів для патрулювання кордону та виявлення незаконних переміщень товарів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Недостатнє фінансування, що обмежує можливості для придбання сучасного обладнання та розробки нових програмних продуктів. 2. Недостатня кваліфікація персоналу адже не всі митники мають необхідні знання та навички для роботи з сучасними технологіями. 3. Корупція, що є однією з найбільших проблем, яка перешкоджає ефективному впровадженню технологій.

Джерело: складено автором

Узагальнюючи вище викладене констатуємо, що впровадження сучасних технологій в митному контролі є необхідним кроком для забезпечення

екологічної безпеки України. Це дозволить не лише захистити довкілля, але й підвищити конкурентоспроможність української економіки. Наразі Україна активно розвиває систему митного екологічного контролю, впроваджуючи сучасні технології. Однак, для досягнення максимальної ефективності необхідно подолати низку існуючих проблем. Інвестиції в розвиток технологій, підвищення кваліфікації персоналу та боротьба з корупцією є ключовими факторами для успішної модернізації митної служби України.

Загалом забезпечення ефективного митного контролю та успіху заходів з екологічної безпеки в контексті міжнародної торгівлі залежить від дотримання міжнародних керівних конвенційних принципів, (наприклад, Базельської, CITES, Монреальського протоколу), дієвості національного законодавства та застосування принципу управління ризиками. При цьому заходи офіційного митного контролю, включаючи перевірку документів, огляд товарів, відбір проб, контроль за переміщенням відходів та озоноруйнівних речовин, відіграють ключову роль у запобіганні незаконному переміщенню екологічно небезпечних товарів. Проте, ефективність цих заходів значною мірою залежить від їхньої інтеграції з сучасними технологіями.

У свою чергу впровадження сучасних технологій, таких як системи електронного декларування, бази даних, системи управління ризиками на основі аналізу даних та штучного інтелекту, а також сучасне обладнання для ідентифікації речовин та видів, значно підвищує дієвість митного контролю. Ці технології дозволяють автоматизувати процеси, прискорити обробку інформації, підвищити точність ідентифікації товарів та видів, а також більш ефективно виявляти потенційні та реальні ризики порушень митного законодавства. Поєднання чітких керівних принципів, ефективних заходів контролю та сучасних технологій створює комплексну систему, здатну забезпечити належний рівень екологічної безпеки при здійсненні міжнародної торгівлі.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОГО ПРОСТОРУ

3.1. Розвиток механізмів та інструментів ризик-орієнтованого митного контролю з урахуванням європейського досвіду

В умовах глобалізації та зростання обсягів міжнародної торгівлі ефективний митний контроль відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки держави, захисті внутрішнього ринку та сприянні ЗЕД. Традиційні методи митного контролю, що базуються на тотальному огляді товарів, ще в далекому 1973 році в Кіото були визнані неефективними та такими що, створювали значні перешкоди для міжнародній торгівлі, що й стало передумовою прийняття Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) [1]. В умовах швидкого розвитку глобалізації торговельних відносин у 1998 році внесено зміни до положень Кіотської конвенції та визначено, що все більшої актуальності набуває впровадження саме ризик-орієнтованого підходу до митного контролю, який дозволяє зосередити ресурси на найбільш ризикованих операціях та спростити процедури для операцій з низьким ризиком. При цьому ВМО контролює дотримання усіма країнами підписантами положень Кіотської конвенції, що зобов'язує ці країни на національному рівні вносити зміни до існуючого законодавства та дотримуватися Рекомендацій ВМО, що базуються на цій конвенції та інших міжнародних конвенціях, основні з яких розглядалися у попередніх підрозділах роботи.

Однак, варто зазначити, що в нормативних документах ВМО та рішеннях ЄС про виконання критеріїв та стандартів митних ризиків не завжди однозначно визначається поняття ризику. На практиці під час механізму митного контролю не достатньо таких важливих інструментів із оцінювання ризиків як: єдиний методологічний підхід у різних країнах світу і, зокрема в ЄС, та застосування

методів штучного інтелекту аналізу даних; застосування однакових методів протидії фінансовим та митним ризикам при імпорті; відсутність спільних домовленостей щодо моніторингу та контролю митних правопорушень тощо.

Так, в межах ЄС при впровадженні правил та процедур спрощеного митного контролю здебільшого зіставляються критерії та профілі ризику, що раніше використовували для виявлення ризикового імпорту з відповідними критеріями, інших держав. Однак є певні відмінності в країнах членах ЄС щодо інтерпретації сигналів про ризики, що призводить до відбору різних показників для митного контролю та різних форм його проведення. При цьому країни члени ЄС мають дуже обмежений доступ до інформації про імпортерів стосовно ризиків порушення митного законодавства, що перешкоджає процедурам відбору об'єктів митного контролю та прийняття рішення щодо його форми. Тому наразі необхідно уніфікувати підходи щодо моніторингу, аналізу ризиків та митного контролю на рівні ЄС, а також розробити та впровадити єдині методичні підходи до повноцінної реалізації потенціалу аналізу митних ризиків задля оцінювання, координації та управління ризиками під час митних процедур.

До того ж, митне законодавство ЄС також не є досконалим. Так, Митний кодекс ЄС [2] не надає єдиних рекомендацій щодо здійснення митного постаудиту як однієї з форм митного контролю, так кожна країна сама визначає сукупність прав та обов'язків суб'єкта митного контролю на власний розсуд визначати повністю або частково вид і зміст митного аудиту, що не забезпечило надання рівних умов проходження митного контролю між різними пунктами пропуску та призвело до застосування різних форм митного контролю в межах ЄС [60]. Такі розбіжності надали змогу впроваджувати шахрайські схеми шляхом використання різних пунктів пропуску для тих чи інших зовнішньоекономічних операцій. Статистичні дані Єврокомісією свідчать, що рівень митного контролю ЗЕД суттєво відрізняється між різними країнами членами ЄС: в одних країнах це близько 1% імпортних декларацій в інших – більше 60% [61]. Це призводить до викривлень при митному оформленні імпорту й породжує «митний розрив» – невідповідність між фактично сплаченими та

такими, що мали би бути митними податками та платежами [62].

Основними ІТ-інструментами, що використовуються в управлінні ризиками на рівні ЄС, є Система управління митними ризиками (CRMS) і Інформаційна система боротьби з шахрайством (AFIS). CRMS дозволяє обмінюватися інформацією, пов'язаною з ризиками, в масштабах ЄС за допомогою онлайн-форм, відомих як RIF. Ці системи містять інформацію про ризики, які країни-члени можуть використовувати у своїх національних системах аналізу ризиків, особливо за умови спрощення митних процедур. Загалом процес аналізу та оцінювання митних ризиків на сьогодні відбувається за таким алгоритмом. (рис.3.1).

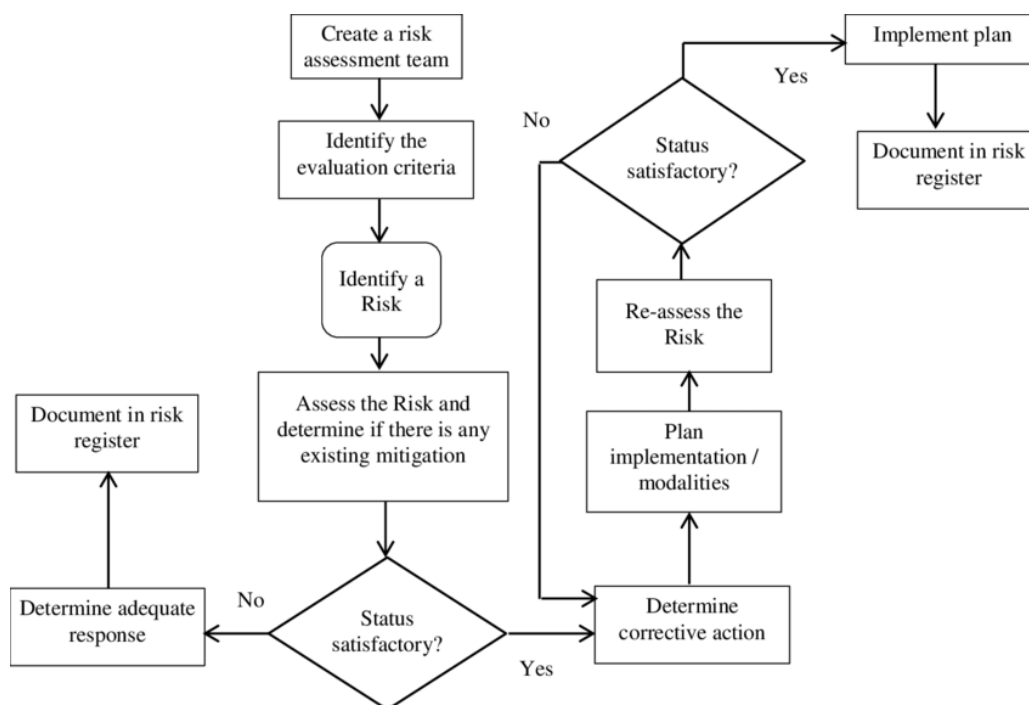

Рис. 3.1. Блок-схема, що ілюструє процеси аналізу та оцінки ризиків на митниці. Джерело: www.researchgate.net

Загалом у різних країнах світу автоматизовані системи аналізу й оцінювання ризиками широко використовуються під час митного контролю за різними напрямками митної безпеки.

Так, в країнах-членах ЄС широко застосовується система RAPEX (Rapid Alert System for Non-Food Products). Ця система дозволяє країнам-членам ЄС швидко обмінюватися інформацією про небезпечні нехарчові продукти, які були виявлені на їхніх ринках. Завдяки RAPEX митні органи можуть оперативно

вживати заходів для запобігання поширенню таких продуктів. Інша програма SAFE (Secure Trade and Facilitation) – спрямована на спрощення процедур торгівлі та підвищення безпеки постачання. Вона передбачає використання аналізу ризиків для ідентифікації вантажів, які потребують додаткового контролю. Митна і прикордонна служба США CBP (U.S. Customs and Border Protection) активно використовує програму аналізу ризиків для виявлення контрабанди небезпечних речовин, таких як наркотики, зброя та токсичні відходи та різноманітні інструменти, включаючи аналіз даних, профілювання та фізичний огляд. Також застосовується система автоматизованої обробки комерційної інформації ACE (Automated Commercial Environment), яка дозволяє митним органам США аналізувати великі обсяги даних і виявляти підозрілі транзакції. Австралійська митна служба використовує систему управління ризиками для ідентифікації вантажів, які можуть містити шкідників або хвороби рослин. Для цього використовуються різноманітні дані, включаючи інформацію про країну походження, тип товару та історію імпортера.

Вважаю, що для підвищення ефективності митного контролю необхідне посилення системи управління ризиками шляхом *уніфікації практики управління ризиками, через уточнення критеріїв для відбору декларацій для контролю та удосконалення процедурних питань з ідентифікації та обробки сигналів про ризики на основі застосування ІТ-систем і автоматизованого аналізу з використанням можливостей штучного інтелекту та переорієнтування на ризик-орієнтований митний контроль та з урахуванням зарубіжного досвіду.*

Зазначимо, що ризик-орієнтований митний контроль – це сучасний підхід, який дозволяє митним органам зосередитися на найбільш ризикових вантажах та деклараціях, ігноруючи ті, які не становлять загрози. Такий підхід не лише підвищує ефективність митного контролю, але й спрощує процедури для добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності. Тобто ризик-орієнтований митний контроль – це система управління, яка базується на ідентифікації, аналізі та оцінці ризиків, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон, що дозволяє:

1) ідентифікувати потенційні загрози та виявляти можливі порушення митного законодавства, контрабанду, порушення прав інтелектуальної власності, терористичні загрози тощо;

2) оцінювати рівень ризику, визначати ймовірність настання негативних наслідків та потенційні збитки від порушення митних правил для держави;

3) застосовувати диференційовані заходи контролю й зосереджувати ресурси на операціях з високим рівнем ризику та спрощувати процедури для низькоризикових операцій.

Для ефективної реалізації ризик-орієнтованого підходу під час митного контролю використовуються різноманітні механізми та інструменти (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні механізми та інструменти ризик-орієнтованого митного контролю

Механізми	Інструменти
Системи управління ризиками (СУР)	Комплексні інформаційні системи, які дозволяють збирати, аналізувати та обробляти дані про митні операції з метою виявлення ризиків
Профілі ризиків	описи типових схем порушень митного законодавства та критерії відбору товарів для поглибленого контролю
Бази даних	інформаційні ресурси, що містять дані про імпортерів, експортерів, товари, транспортні засоби та інші релевантні відомості
Аналіз даних та інтелектуальний аналіз	використання сучасних методів аналізу даних для виявлення закономірностей та прогнозування ризиків, у т.ч. інструменти ШІ, зокрема BigData
Співпраця з іншими держорганами та міжнародними організаціями	обмін інформацією та досвідом з метою підвищення ефективності боротьби з митними правопорушеннями

Джерело: складено автором

Наразі в умовах швидкого просування України до ЄС, підписання та ратифікації низки міжнародних конвенцій та угод наша країна має значний потенціал для розвитку ризик-орієнтованого митного контролю. Тим більше, що такий підхід забезпечує високі показники ефективності й результативності митного контролю та має низку суттєвих переваг, а саме:

– за рахунок концентрації зусиль на найбільш ризикових об'єктах можна значно підвищити ефективність виявлення порушень митного законодавства;

– спрощення процедур для добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності з низьким рівнем ризику забезпечує швидке проходження митного оформлення та сприяє розвитку бізнесу;

– автоматизація процесів і використання об'єктивних критеріїв для оцінки ризиків зменшують можливості для корупції;

– ризик-орієнтований підхід є одним з ключових елементів митної політики ЄС, а його впровадження в Україні сприятиме гармонізації українського митного законодавства з європейським.

Європейський Союз має багаторічний досвід впровадження ризик-орієнтованого митного контролю. Україна може скористатися цим досвідом, адаптуючи його до своїх умов (табл.3.2).

Таблиця 3.2

**Досвід ЄС для України щодо впровадження
ризик-орієнтованого митного контролю**

Напрямок	Очікувані результати
<i>Впровадження єдиної бази даних</i>	Створення централізованої бази даних, яка б містила інформацію про всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності, їхню історію взаємодії з митницею, характеристики товарів тощо. Це дозволить більш точно оцінювати рівень ризику
<i>Використання аналітичних інструментів</i>	Застосування сучасних аналітичних інструментів, таких як машинне навчання та штучний інтелект, для аналізу великих обсягів даних і виявлення нових схем ухилення від сплати митних платежів
<i>Розробка профілів ризику</i>	Створення детальних профілів ризику для різних категорій товарів, країн походження, учасників зовнішньоекономічної діяльності
<i>Співпраця з іншими правоохоронними органами</i>	Обмін інформацією з іншими правоохоронними органами для виявлення транснаціональних злочинних груп
<i>Розвиток електронного документообігу</i>	Перехід на повністю електронний документообіг дозволить прискорити митне оформлення та зменшити кількість паперових документів

Джерело: складено автором

Впровадження ризик-орієнтованого митного контролю в Україні є важливим кроком для модернізації митної служби та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. Проте для імплементації зарубіжного, зокрема європейського, досвіду провадження ризик-орієнтованого підходу Україні

необхідно виконати домашнє завдання й подолати ті виклики й загрози, що вже сформовані в суспільстві та в митному середовищі (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Виклики та загрози щодо впровадження ризик-орієнтованого митного контролю та шляхи їх подолання для України

Виклики та загрози	Шляхи подолання
Недостатнє фінансування. Для впровадження ризик-орієнтованого митного контролю необхідні значні інвестиції в інформаційні технології, навчання персоналу тощо	Забезпечити прозоре фінансування. Створити механізми, які дозволять ефективно використовувати кошти, що виділяються на розвиток митної служби.
Корупція. Корупція залишається однією з основних проблем, яка перешкоджає ефективному впровадженню будь-яких реформ.	Проводити антикорупційні заходи. Посилити відповідальність за корупційні злочини, впровадити механізми контролю за діяльністю митників.
Опір змінам. Частина співробітників митниці може чинити опір змінам, оскільки нові методи роботи вимагають нових знань і навичок.	Навчати персонал. Забезпечити систематичне навчання митників з використання нових технологій і методів роботи.

Джерело: складено автором

Варто зазначити, що ризик-орієнтований підхід в митному контролі, особливо в контексті екологічної безпеки, дозволяє фокусувати увагу на товарах, які з найбільшою ймовірністю можуть завдати шкоди довкіллю. Це не тільки підвищує ефективність контролю, але й сприяє спрощенню процедур для добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності. Для цього на наш погляд мають бути зроблені конкретні кроки та вжиті наступні заходи:

1. Створення єдиної бази даних для більш точного оцінювання рівня ризику, що передбачає збір інформації про всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності, їхню історію взаємодії з митницею, характеристики товарів тощо.

2. Розробка профілів ризику для екологічно небезпечних товарів, а саме створення детальних профілів ризику для різних категорій товарів, які можуть завдати шкоди довкіллю, таких як відходи, хімікати, радіоактивні матеріали.

3. Використання сучасних технологій шляхом застосування штучного інтелекту, машинного навчання та великих даних для аналізу ризиків та виявлення нових схем незаконного ввезення шкідливих речовин.

4. Співпраця з іншими державними органами (екологічними інспекціями, санітарною службою та іншими органами) шляхом обміну інформацією для більш ефективного контролю за екологічно небезпечними товарами.

5. Участь у міжнародних проектах та обмін досвідом з іншими країнами для вдосконалення системи управління ризиками в митному контролі.

Таким чином впровадження ризик-орієнтованого підходу в митному контролі України дозволить не тільки підвищити ефективність боротьби з незаконним оборотом небезпечних товарів, але й створити більш сприятливі умови для розвитку легального бізнесу та захисту довкілля.

3.2. Перспективні шляхи удосконалення інноваційно-технічного забезпечення митного контролю задля підвищення його екологічності

Якщо на початку побудови митної справи в незалежній Україні типовий митний пункт виглядав так: черги вантажівок, стоси паперових декларацій, ретельні ручні огляди, де превалювала рутинна й інколи хаотична робота, а людський фактор відігравав вирішальну роль. Помилки, затримки, а іноді й зловживання – все це, на жаль, було частиною тогочасної реальності. Але час не стоїть на місці, і світ невпинно рухається вперед, вимагаючи від митної служби оперативності, ефективності та прозорості.

Поступово, крок за кроком, на зміну застарілим методам прийшли інновації. Першим значним кроком у цьому напрямі стала комп'ютеризація. Замість паперових документів з'явилися електронні декларації, що значно пришвидшило обробку інформації та зменшило кількість помилок. Далі почали впроваджуватися системи електронного обміну даними між митними органами різних країн, що спростило міжнародну співпрацю та боротьбу з транскордонною злочинністю.

Але справжня революція почалася з розвитком інформаційних технологій та появою нових інструментів контролю. На сучасному митному пункті замість ручного огляду використовує потужні сканери, що «просвічують» вантажівки за

лічені хвилини, виявляючи приховані товари та контрабанду, а система електронного управління чергою, що оптимізує рух транспорту та мінімізує час очікування митного оформлення.

Наразі в Україні активно впроваджуються сучасні технології, зокрема:

1. Автоматизована система митного оформлення (АСМО) «Електронна митниця», яка дозволяє подавати митні декларації в електронному вигляді, що значно прискорює процес оформлення товарів та зменшує паперовий документообіг. За даними Державної митної служби України, використання «Електронної митниці» дозволило скоротити час митного оформлення в середньому на 30-40%.

2. В Україні діє власна Система управління ризиками (СУР), яка постійно вдосконалюється та дозволяє аналізувати дані про імпортерів, експортерів, товари та транспортні засоби з метою виявлення ризикових операцій, що надає змогу ефективніше боротися з контрабандою та іншими порушеннями митного законодавства.

3. На ключових митних постах встановлено сучасні скануючі системи, які дозволяють швидко та ефективно оглядати вантажі без необхідності їх фізичного розвантаження, що не тільки прискорює процес контролю, але й зменшує ризик пошкодження товарів.

4. Впровадження системи «Єдине вікно» дозволяє підприємцям подавати всі необхідні документи для митного оформлення в електронному вигляді через єдиний портал. Це значно спрощує процедури та зменшує бюрократичні перешкоди.

Наразі у Національній стратегії реформування до 2030 року [62] серед інших ключових проблем і завдань зазначено низку питань, що спрямовані на реалізацію митної політики та реформування Державної митної служби України. Одним з напрямів реформування визначено «...побудова сучасних, гнучких, надійних, сервісно-орієнтованих інформаційно-комунікаційних систем, заміна та модернізація застарілих функціонуючих систем з урахуванням передових міжнародних практик, що базуються на законодавстві ЄС, оновлених

положеннях Митного кодексу України, орієнтованих на спрощення та гармонізацію митних процедур та сучасне технічне оснащення пунктів пропуску для оптимізації їх роботи (скануючі системи, системи інтелектуального відеоконтролю, вагові комплекси), що розкрито в підпункту 5.2.5 «Розвиток ІТ та забезпечення технічними засобами митного контролю» [62, с.109].

У таблиці 3.4 згруповано основні проблеми з розвитку ІТ-систем та забезпечення митних органів технічними засобами митного контролю та шляхи їх вирішення.

Таблиця 3.4

Проблеми розвитку ІТ-систем та забезпечення митних органів технічними засобами митного контролю та шляхи їх подолання для України

Проблеми	Шляхи вирішення
Недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення митних органів та автоматизації митних процедур погіршує якість виконання Держмитслужбою основних функцій, підвищує корупційні ризики та збільшує витрати часу на проведення митного контролю та оформлення	Забезпечити посадових осіб митних органів технічними засобами митного контролю для збільшення пропускнуої спроможності пунктів пропуску та для зменшення часу на проходження митних процедур і мінімізації впливу людського фактору під час здійснення митного контролю
Не достатній рівень інструментального контролю транспортних засобів призводить до збільшення часу, необхідного на проведення огляду задля встановлення відповідності товарів, які в них містяться, товарам, задекларованим до переміщення через митний кордон та зменшення пропускнуої спроможності у пунктах пропуску	Забезпечити сучасне технічне оснащення пунктів пропуску для оптимізації їх роботи (скануючі системи, системи інтелектуального відеоконтролю, вагові комплекси), є умовою збільшення товарообігу з країнами ЄС та відновлення економіки зі збереженням належного контролю.
Не достатнє фінансування на розвиток і утримання митної інфраструктури необхідної для виявлення контрабанди. Так, станом на листопад 2023 р. на митницях обліковується 6806 од. технічних засобів митного контролю, з них у працездатному стані лише 4959 од. обладнання (або 73 % від загальної кількості), із яких 1670 од. (або 33 %) морально застаріли (експлуатуються 10 років та більше)	Для протидії контрабанді та першочергового забезпечення пунктів пропуску технічними засобами митного контролю орієнтовно необхідно – 352,2 млн євро, з них на скануючі системи різних типів – 273,6 млн євро, на ваги – 0,9 млн євро, на системи відеоконтролю – 69,5 млн євро.
Розвиток митної інфраструктури напряму пов'язаний з цифровізацією Держмитслужби, а у зв'язку з отриманням Україною статусу кандидата на вступ до ЄС основним завданням на цьому етапі є синхронізація принципів роботи у більшості галузей із країнами ЄС. Для цього потрібне формування дорожньої карти цифрової трансформації та розвитку Держмитслужби у вигляді стратегічного плану.	Побудова сучасних, гнучких, надійних, сервісно-орієнтовних інформаційно-комунікаційних систем, заміна та модернізація застарілих функціонуючих систем з урахуванням передових міжнародних практик, що базуються на законодавстві ЄС, оновлення положень МКУ, орієнтація на спрощення та гармонізацію митних процедур, створення ефективного та прозорого торговельного середовища, покращення позиції України у світових рейтингах, пов'язаних із легкістю ведення бізнесу.

Джерело: складено автором на основі [62, с.113]

Окрім підвищення ефективності митної справи та митної безпеки, інновації в митній сфері, також, сприяють покращенню екологічної ситуації як під час здійснення митного контролю, так і за його результатами, зокрема спостерігається наступне:

- зменшення паперового документообігу шляхом впровадження електронних декларацій та системи «Єдине вікно» значно зменшує використання паперу, що сприяє збереженню лісів та зменшенню викидів CO₂;

- скорочення часу очікування на митних постах завдяки оптимізації процесів та використанню сучасних технологій, призводить до зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферу від працюючих двигунів;

- виявлення екологічних правопорушень за допомогою сучасних скануючих систем та методів аналізу даних дозволяє більш ефективно виявляти випадки незаконного перевезення небезпечних відходів, рідкісних видів тварин та рослин, а також інших товарів, що становлять загрозу для навколишнього середовища;

- контроль за дотриманням екологічних стандартів з використанням інноваційних технологій дозволяють більш ефективно контролювати дотримання цих стандартів при імпорті та експорті товарів, наприклад, вимог щодо вмісту шкідливих речовин у продукції.

Так використання рентгенівських сканерів на митних постах дозволяє не лише швидко перевіряти вантажі на наявність контрабанди, але й виявляти товари, що не відповідають екологічним стандартам, наприклад, вміст важких металів у дитячих іграшках або рівень радіації в металобрухті, а це сприяє захисту здоров'я громадян та збереженню навколишнього середовища.

Також, одним з ключових напрямів удосконалення митного контролю стало впровадження систем аналізу ризиків. Завдяки інтелектуальним алгоритмам та базам даних, митники можуть швидко ідентифікувати вантажі з підвищеним рівнем ризику, зосереджуючи на них свою увагу. Це дозволяє ефективно боротися з контрабандою, порушеннями прав інтелектуальної

власності та іншими видами митних правопорушень, не створюючи при цьому зайвих перешкод для законної торгівлі.

Особливе місце в інноваційно-технічному забезпеченні митного контролю займають сучасні технології ідентифікації та відстеження товарів. RFID-мітки (Radio-Frequency Identification) дозволяють дистанційно зчитувати інформацію про вантаж, що значно прискорює процес митного оформлення. Технологія блокчейн, в свою чергу, забезпечує прозорість та незмінність даних про товар, що мінімізує ризики фальсифікації та підробки документів.

Важливим аспектом є також використання сучасних засобів зв'язку та комунікації. Завдяки мережі Інтернет та мобільним технологіям, митники можуть оперативнo обмінюватися інформацією, отримувати доступ до баз даних та координувати свої дії. Це особливо важливо для боротьби з транскордонною злочинністю та реагування на надзвичайні ситуації.

Таким чином, можемо констатувати, що інноваційно-технічне забезпечення митного контролю – це безперервний процес. Постійно з'являються нові технології та методи, які можуть бути використані для підвищення ефективності митної служби.

Узагальнюючи вищевикладене серед перспективних напрямів розвитку митного контролю доцільно виділити наступне:

- ✓ використання штучного інтелекту, адже алгоритми машинного навчання допомагають аналізувати великі обсяги даних, дозволяють прогнозувати ризики, їх наслідки;

- ✓ впровадження технологій Інтернету речей (IoT) через сенсори та датчики, що встановлені на вантажах та транспортних засобах, можуть в режимі реального часу передавати інформацію про їх місцезнаходження та стан, що забезпечить більш ефективний контроль за переміщенням товарів, особливо в режимі транзиту;

- ✓ розвиток систем електронної ідентифікації шляхом впровадження біометричних технологій та електронних паспортів дозволяє спростити процедури перетину кордону для фізичних осіб.

Таким чином удосконалення інноваційно-технічного забезпечення митного контролю – це не просто модна тенденція, а необхідність, що диктується сучасними умовами. Завдяки впровадженню новітніх технологій, митні служби стають більш ефективними, оперативними та прозорими, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі, забезпеченню економічної безпеки та захисту інтересів держави. Цей процес є безперервним, і ми можемо очікувати на появу ще більш інноваційних рішень у майбутньому.

У контексті теми дослідження та висвітлених у попередній розділах проблем вважаємо за необхідне більш детально зупинитися на визначені перспективних напрямів розвитку митного екологічного контролю в Україні, оскільки він відіграє важливу роль у забезпеченні екологічної безпеки держави та сприяє запобіганню ввезенню та транзиту товарів, які можуть завдати шкоди навколишньому середовищу та людині. У зв'язку зі зростанням глобальних викликів у сфері екологічної безпеки, необхідність удосконалення митного екологічного контролю є актуальною як на національному, так і на міжнародному рівнях та характеризується наступними ключовими аспектами.

I. Впровадження інноваційних технологій для екологічного моніторингу. Сучасний митний екологічний контроль має спиратися на інноваційні технології, які забезпечують ефективний моніторинг та аналіз вантажів. Використання автоматизованих систем аналізу ризиків, штучного інтелекту та великих даних дозволяє ідентифікувати потенційні загрози для екологічної безпеки ще до проведення фізичної перевірки товарів. Крім того, інтеграція безконтактних технологій, таких як дрони та дистанційні сенсори, забезпечує ефективний контроль на митних пунктах пропуску з мінімальним впливом на довкілля.

II. Розвиток системи сканування та детекції забруднень. Ефективний екологічний контроль вимагає широкого застосування сучасних методів сканування вантажів для виявлення небезпечних речовин та потенційно шкідливих матеріалів. Впровадження енергоефективних рентгенівських та гамма-сканерів, а також спектрометричних аналізаторів дозволяє оперативно визначати наявність забруднювачів. Важливим аспектом є також застосування

портативних автоматизованих лабораторій для швидкого аналізу товарів безпосередньо на місці митного оформлення.

III. Інтеграція технологій Інтернету речей (IoT). Технології Інтернету речей дозволяють здійснювати безперервний моніторинг екологічних показників на митних пунктах пропуску та в процесі перевезення вантажів. Використання смарт-сенсорів для контролю за викидами, температурою, вологістю та іншими параметрами забезпечує швидке реагування на екологічні загрози. Це сприяє мінімізації ризику забруднення довкілля та посиленню екологічної безпеки держави.

IV. Перехід на екологічно чисті джерела енергії. Одним із перспективних напрямів є перехід митної інфраструктури на відновлювані джерела енергії, такі як сонячні батареї та вітрові електростанції. Використання енергоефективних систем освітлення та опалення на пунктах митного контролю дозволяє зменшити вуглецевий слід і підвищити загальну екологічну ефективність митної діяльності.

V. Гармонізація з міжнародними екологічними стандартами. Забезпечення екологічної безпеки держави потребує адаптації митних процедур до міжнародних стандартів та угод у сфері охорони навколишнього середовища. Зокрема, необхідно впроваджувати норми Базельської конвенції щодо контролю за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх утилізацією, а також положення Монреальського протоколу щодо обмеження використання озоноруйнівних речовин. Співпраця з міжнародними організаціями сприятиме обміну досвідом та підвищенню ефективності митного екологічного контролю.

VI. Підвищення кваліфікації митного персоналу. Ефективний митний екологічний контроль неможливий без висококваліфікованих фахівців, які володіють сучасними методами екологічного моніторингу. Організація регулярних навчальних програм, тренінгів та семінарів для митників з акцентом на екологічну безпеку є важливим елементом забезпечення якості митного контролю.

Таким чином, удосконалення митного екологічного контролю в Україні на основі сучасних технологій, міжнародного співробітництва та екологічної освіти є необхідним кроком для зміцнення екологічної безпеки держави.

Загалом перспективні шляхи вдосконалення інноваційно-технічного забезпечення митного контролю в Україні для підвищення його екологічності згруповані в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Перспективні шляхи вдосконалення інноваційно-технічного забезпечення митного екологічного контролю в Україні

Напрями	Заходи
Впровадження цифрових технологій	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Електронне декларування та документообіг.</i> Мінімізація використання паперових документів через перехід на повністю цифрові платформи для обробки митних декларацій. • <i>Автоматизовані системи аналізу ризиків.</i> Використання штучного інтелекту для аналізу ризиків, що дозволяє скоротити кількість фізичних перевірок та зменшити витрати енергії.
Екологічно чисті методи сканування та перевірки	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Використання енергоефективних сканерів.</i> Впровадження новітніх рентгенівських та гамма-сканерів з низьким енергоспоживанням. • <i>Безконтактні технології.</i> Використання дронів і датчиків для дистанційного моніторингу та перевірки вантажів.
Застосування технологій Інтернету речей (IoT)	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Смарт-сенсори.</i> Встановлення сенсорів для моніторингу температури, вологості, викидів та інших екологічних параметрів на пунктах пропуску. • <i>Ефективна логістика.</i> Оптимізація транспортних потоків для зменшення викидів CO₂ за допомогою IoT-систем.
Зелена енергетика для інфраструктури митних пунктів	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Сонячні панелі та енергоефективні системи освітлення.</i> Перехід на відновлювані джерела енергії для забезпечення роботи митних пунктів. • <i>Системи рекуперації енергії.</i> Впровадження систем для збереження та повторного використання енергії.
Екологічний контроль та моніторинг	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Технології виявлення забруднень.</i> Встановлення систем для швидкого виявлення небезпечних хімічних речовин і токсичних викидів у вантажах. • <i>Автоматизовані лабораторії.</i> Використання портативних лабораторій для швидкого екологічного аналізу без шкоди для довкілля
Екологічна освіта та тренінги для митників	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Навчальні програми.</i> Регулярне підвищення кваліфікації працівників митної служби з акцентом на екологічні аспекти контролю. • <i>Інформаційні кампанії.</i> Поширення інформації серед митників та суб'єктів ЗЕД про екологічно чисті практики та технології
Міжнародна співпраця та обмін досвідом	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Участь у міжнародних екологічних проєктах.</i> Співпраця з іншими країнами для впровадження найкращих світових практик у митний контроль. • <i>Стандартизація процедур.</i> Адаптація до міжнародних екологічних стандартів у процесі митного оформлення.

Джерело: складено автором на основі [62, с.113]

Ці заходи допоможуть модернізувати митний контроль в Україні, зробивши його більш технологічно просунутим та екологічно безпечним. При цьому необхідно зосередити увагу на можливих напрямках використання штучного інтелекту (ШІ) для здійснення функції митного контролю, що відкриває нові можливості для підвищення ефективності та точності процесів перевірки товарів і транспортних засобів. Основними напрямками застосування ШІ у митному контролі на наш погляд є:

1. Автоматизований аналіз ризиків, адже системи штучного інтелекту здатні обробляти великі обсяги даних для ідентифікації потенційних ризиків під час митного оформлення, що дозволяє швидко визначати підозрілі вантажі та підвищувати ефективність процесу перевірки.

2. Розпізнавання образів і автоматичний огляд для автоматизованого аналізу зображень зі сканерів і рентгенівських установок для виявлення заборонених предметів або контрабанди, що знижує необхідність у ручному огляді та прискорює процес перевірки.

3. Оптимізація документального контролю, оскільки алгоритми ШІ можуть автоматично перевіряти митні декларації та інші документи на наявність помилок або ознак шахрайства, а це зменшує ймовірність людських помилок і покращує точність перевірок.

4. Машинне навчання для прогнозування порушень, адже на основі історичних даних ШІ може прогнозувати ймовірність порушень митного законодавства та рекомендувати заходи для їх запобігання.

5. Інтелектуальні чат-боти для автоматичного надання консультацій суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності щодо митних процедур та вимог.

6. Блокчейн для надійності оскільки інтеграція ШІ з технологією блокчейн може забезпечити прозорість ланцюгів постачання, підвищуючи довіру до митних операцій та мінімізуючи можливість фальсифікацій.

Таким чином, впровадження штучного інтелекту в митний контроль дозволяє значно підвищити ефективність, точність і прозорість процесів контролю, що сприяє підвищенню рівня економічної безпеки держави.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження теоретичних основ організаційно-правового забезпечення митного контролю у системі публічного управління та практичних аспектів щодо їх впровадження в умовах інтеграції України до світового простору зроблено наступні висновки.

1. Розкрито сутність та місце митного контролю у системі публічного управління митною справою у контексті забезпечення його екологічності та визначено зміст дефініцій «митний екологічний контроль» як сукупність заходів, що здійснюються митними органами під час переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон держави з метою забезпечення дотримання екологічних вимог і стандартів, попередження ввезення, вивезення чи транзиту небезпечних речовин та матеріалів, які можуть завдати шкоди навколишньому середовищу та здоров'ю людини та «митний екологічний контроль у системі публічного управління митною справою», під яким запропоновано розуміти систему державно-управлінського впливу для забезпечення виконання заходів митного екологічного контролю шляхом удосконалення нормативно-правового та інноваційно-технічного забезпечення митних органів та приєднання до міжнародних актів екологічного спрямування, що діють в межах спільного економічного простору. Також, на основі системного підходу до розкриття функцій митного контролю запропоновано додати до їх переліку екологозахисну функцію, яка забезпечує дотримання природоохоронних норм під час митного оформлення та перевірки товарів, а також забезпечує прозорість і ефективність митних процедур з урахуванням екологічних інтересів держави. Визначено, що місце митного контролю визначається функціями, завданнями та взаємодією з іншими державними інституціями, що забезпечують реалізацію митної політики та зазначено, що залежно від рівня публічного управління (центральний, регіональний, оперативно-тактичний) функції та завдання митного контролю змінюються від стратегічних загальнодержавних до тактичних процедурно-технологічних.

2. Охарактеризовано організаційно-правові основи митного контролю в системі публічного управління України та в країнах Європейського Союзу та означено, що вони є важливим елементом забезпечення митної безпеки держави, регулювання зовнішньоекономічної діяльності та захисту національних інтересів. Визначено, що головною інституцією, яка здійснює митний контроль в Україні є Державна митна служба України, що відповідно до Положення про державну митну службу України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України через міністра фінансів, а також забезпечує низку контрольних заходів, що прямо або дотично пов'язані з виконанням митними органами функції митного контролю. Розглянуто організаційно-правові основи здійснення митного контролю у таких провідних країнах як США, ЄС та Японія та визначено, що не зважаючи на певні організаційні відмінності основний напрям та завдання митного контролю в різних країнах світу схожі – протидія контрабанді та контрафакту. Обґрунтовано, що організаційно-правові основи митного контролю в Україні базуються на сучасних принципах, що відповідають міжнародним стандартам та спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави. Доведено, що подальша інтеграція в європейський митний простір, розвиток електронних систем і ефективна система управління ризиками є ключовими напрямками вдосконалення митного контролю, а основними напрямками реформування митної системи України, зважаючи на досвід США, ЄС, Японії є: цифровізація усіх митних процедур, моніторингових, аналітичних та контрольних процесів, інтеграція організаційно-правових та інформаційно-аналітичних підсистем до європейських та світових баз даних, спрощення і гармонізація митних процедур, а також посилення дії безпекових заходів та механізмів в частині захисту національних інтересів та довкілля.

3. Означено основні концептуально-конвенційні підходи до міжнародного унормування процедур митного контролю, що забезпечують узгодженість та передбачуваність їх застосування, знижує бар'єри для торгівлі та сприяє боротьбі з незаконним переміщенням товарів. Серед основних концептуально-

конвенційних підходів у цьому напрямі визначено переглянуту Кіотську конвенцію про спрощення та гармонізацію митних процедур, яка встановлює основні принципи прозорості, передбачуваності та ефективності митного контролю на основі ризик-орієнтованого митного контролю; Угода про спрощення процедур торгівлі (TFA) в рамках Світової організації торгівлі (СОТ), що передбачає спрощення митних процедур, зменшення часу та витрат на митне оформлення; запровадження єдиного вікна (Single Window), яке дозволяє суб'єктам ЗЕД подавати всі необхідні документи в електронній формі через єдину платформу та використання блокчейн-технологій для забезпечення безпеки та незмінності митних даних. Доведено, що на шляху до ефективного унормування процедур митного контролю на конвенційному рівні Україна має зробити кілька кроків: повністю імплементувати положення Кіотської конвенції та Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі, зокрема щодо проведення ризик-орієнтованого контролю з використанням методів аудиту; завершити інтеграцію до системи NCTS та адаптувати національне законодавство до норм Митного кодексу ЄС; розвивати цифровізовані платформи для митного оформлення, включаючи «єдине вікно»; посилити боротьбу з порушеннями прав інтелектуальної власності.

4. Розкрито сутність та основні механізми митного контролю в системі публічного управління митною справою з урахуванням вимог екологічної безпеки зважаючи на те, що для досягнення позитивного ефекту механізми митного контролю повинні бути збалансованими, забезпечувати ефективність державного управління, сприяти розвитку економіки та торговельних відносин, а також бути спрямованими на забезпечення національної безпеки та захисту інтересів держави. Обґрунтовано, що зважаючи на глобальну екологізацію світових процесів у всіх сферах публічного управління економічними процесами варто більше уваги приділяти проблемам забезпечення екологічної безпеки та захисту довкілля, а оскільки процеси глобалізації проявляються через активізацію зовнішньоекономічної діяльності, то митний контроль відіграє важливу роль у реалізації глобальної екологізації, оскільки митні органи є

ключовими в забезпеченні дотримання екологічних стандартів при переміщенні товарів через митні кордони. Визначено основні напрями та механізми впливу митного контролю на процеси забезпечення глобальної екологізації, а саме: контроль за екологічно небезпечними товарами; впровадження міжнародних екологічних стандартів та угод; виявлення порушень у сфері охорони навколишнього середовища; стимулювання екологічних інновацій у торгівлі; забезпечення прозорості та посилення міжнародної співпраці. Також, означено такі завдання митного екологічного контролю як: перевірка відповідності товарів екологічним вимогам та стандартам; виявлення і недопущення ввезення чи транзиту небезпечних відходів та забруднювачів; контроль за дотриманням міжнародних екологічних конвенцій та угод; попередження незаконного ввезення озоноруйнівних речовин, небезпечних хімікатів та інших екологічно шкідливих матеріалів; забезпечення екологічного моніторингу на митних пунктах пропуску. Визначено основні виклики та перспективи розвитку митного екологічного контролю.

5. Здійснено компаративний аналіз європейських та вітчизняних підходів до методології екологізації митного контролю який забезпечує бар'єр для потрапляння в країну шкідливих відходів, токсичних речовин чи незаконно вивезених рідкісних видів рослин і тварин. Обґрунтовано, що методологія здійснення екологізації митного контролю має на меті інтеграцію екологічних стандартів у діяльність митних органів для забезпечення сталого розвитку й охорони навколишнього середовища та формується на основі системного підходу та комплексного впливу таких складових як: правова база, оцінка ризиків, інтеграція екологічних технологій, координація з іншими органами екологічного контролю, навчання персоналу, моніторинг і звітність. Визначено, що структурними елементами методології митного екологічного контролю є його мета, завдання, механізми, методи та інструменти, розкрито їх зміст та узагальнено, що методологія екологізації митного контролю включає в себе комплекс заходів, спрямованих на: ідентифікацію екологічних ризиків; розробку та впровадження екологічних критеріїв; створення системи моніторингу та

контролю щоб відстежувати дотримання екологічних вимог та виявляти порушення; співпрацю з іншими державними органами та зацікавленими сторонами задля забезпечення координації дій державних інституцій, бізнесу та громадськості до процесу екологізації митного контролю. Досліджено особливості екологізації митного контролю в таких країнах як США, Японії та ЄС й визначено, що ці країни мають схожі цілі – захист довкілля, запобігання незаконній торгівлі небезпечними речовинами та відходами, але різняться підходами щодо її досягнення. Зазначено, що в усіх трьох регіонах встановлені високі стандарти для товарів, які допускаються на ринок, а також спільним для цих країн є те, що вони активно використовують сучасні технології, які відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного митного контролю. За результатами компаративного аналізу визначено, що для підвищення ефективності митного екологічного контролю в Україні окрім означених вище кроків необхідно: провести комплексне дослідження стану екологізації митного контролю; розробити дорожню карту впровадження екологічних вимог у митне оформлення товарів; створити ефективну систему моніторингу та контролю за дотриманням екологічних вимог; забезпечити прозорість та підзвітність процесу екологізації митного контролю; залучати громадськість до обговорення та участі у реалізації заходів з екологізації.

6. Здійснено аналіз дієвості міжнародних керівних принципів митного контролю, що закріплені у міжнародному законодавстві в контексті забезпечення екологічної безпеки та визначено, що на конвенційному рівні Базельська конвенція про контроль за транскордонним переміщенням небезпечних відходів та їх видаленням регулює митний контроль у сфері екологічно небезпечних вантажів, забезпечуючи їхню безпеку та відповідність міжнародним екологічним стандартам; Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення окреслює стандарти тимчасового ввезення товарів із мінімальними митними формальностями; а Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму встановлює принципи контролю за фінансовими потоками, які можуть переміщуватися через кордони, спрямовані на

попередження незаконного обігу капіталу. Обґрунтовано, що роль керівних принципів, які закріплені в міжнародній законодавчих документах, полягає у забезпеченні уніфікації митних процедур, забезпеченні балансу між ефективністю контролю та сприянням торгівлі, а також в реалізації міжнародних зобов'язань у сфері безпеки, екології та боротьби з незаконним обігом товарів. Завдяки цим принципам митні органи отримують інструменти для підвищення ефективності своєї роботи, а бізнес і громадяни – більш прозорі та зрозумілі правила. Загалом міжнародні керівні принципи митного контролю є фундаментальною основою для гармонізації діяльності митних органів різних країн та відіграють ключову роль у забезпеченні екологічної безпеки на глобальному рівні. В Україні загальні принципи здійснення митного контролю закладено в статті 318 МКУ. Запропоновано авторський перелік керівних принципів митного контролю в контексті екологічної безпеки, а саме: принцип попередження (превентивності), принцип обережності, принцип «забруднювач платить», принцип інтеграції екологічних міркувань, принцип співробітництва. За результатами SWOT-аналізу розкрито сильні й слабкі сторони дієвості керівних принципів митного контролю, можливості та загрози щодо їх застосування. Проаналізовано потенціалу розвитку сучасних технологій в процесі митного екологічного контролю в Україні.

7. Визначено основні напрями удосконалення митного контролю на засадах розвитку механізмів ризик-орієнтованого митного контролю з урахуванням європейського досвіду. Обґрунтовано, що для підвищення ефективності митного контролю необхідне посилення системи управління ризиками шляхом уніфікації практики управління ризиками, через уточнення критеріїв для відбору декларацій для контролю та удосконалення процедурних питань з ідентифікації та обробки сигналів про ризики на основі застосування ІТ-систем і автоматизованого аналізу з використанням можливостей штучного інтелекту та переорієнтування на ризик-орієнтований митний контроль та з урахуванням зарубіжного досвіду. Уточнено, що ризик-орієнтований митний контроль – це система управління, яка базується на ідентифікації, аналізі та

оцінці ризиків, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон, що дозволяє: ідентифікувати потенційні загрози та виявляти можливі порушення митного законодавства, контрабанду, порушення прав інтелектуальної власності, терористичні загрози тощо; оцінювати рівень ризику, визначати ймовірність настання негативних наслідків та потенційні збитки від порушення митних правил для держави; застосовувати диференційовані заходи контролю й зосереджувати ресурси на операціях з високим рівнем ризику та спрощувати процедури для низькоризикових операцій. Розкрито основні механізми й інструменти ризик-орієнтованого митного контролю, досвід ЄС щодо впровадження ризик-орієнтованого митного контролю, а також виклики та загрози щодо впровадження ризик-орієнтованого митного контролю та шляхи їх подолання для України.

8. Запропоновано шляхи удосконалення інноваційно-технічного забезпечення митного контролю задля підвищення його екологічності за такими напрямками впровадження сучасних технологій: Автоматизована система митного оформлення (АСМО) «Електронна митниця»; Система управління ризиками (СУР); встановлення сучасних скануючих систем; впровадження системи «Єдине вікно». Визначено основні проблеми з розвитку ІТ-систем та забезпечення митних органів технічними засобами митного контролю та шляхи їх вирішення. Обґрунтовано, що перспективними напрямками розвитку митного контролю є: використання штучного інтелекту; впровадження технологій Інтернету речей (IoT), що через сенсори та датчики, що встановлені на вантажах та транспортних засобах; розвиток систем електронної ідентифікації шляхом впровадження біометричних технологій та електронних паспортів. Запропоновано перспективні шляхи та конкретні заходи з удосконалення інноваційно-технічного забезпечення митного контролю в Україні для підвищення його екологічності з урахуванням можливостей штучного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 р (у змінений редакції (редакція на 26 червня 1999 року)) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text
2. Regulation (EC) № 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Community Custom Code (Modernized Customs Code) // Official Journal of European Communities. 2013. L 269. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:269:0001:0101:EN:PDF>.
3. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page18>
4. Каленський, М. М. Розвиток та удосконалення фінансового контролю в митній справі: автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит»; Наук.-дослід. фін. ін-т при М-ві фінансів України. К., 2004. 16 с.
5. Годованець О. В. Митний контроль: сутність та економічний зміст // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2016. Випуск. 20. Частина 1. С. 159-163. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_20/1/40.pdf
6. Мазур А.В. Організаційно-правові основи митного контролю в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2004. 189 с.
7. Дьомін Ю. М., Дьоміна С. Ю., Железняк Н. М. [та ін.]. Митне право України : [навч. посіб.] / за заг. ред. О. Х. Юлдашева. Київ : Центр учбової літератури, 2009. С. 136.
8. Ченцов В. В., Бакуменко Л. С., Воронцова Г. В. Державний контроль транзитних переміщень – суттєвий метод посилення безпеки України *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології.* 2013. Вип. 2. С. 172-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdytp_2013_2_34

9. Ченцов В. В. , Мазур А. В. Організаційно-правовий механізм розвитку митної справи в Україні. *Правова позиція*. 2017. № 1. С. 84–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2017_1_12

10. Мартинюк В. П. Про доцільність використання терміна “митна система держави” // Митна безпека. 2010. № 2. С. 145. (Серія “Економіка”).

11. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : [монографія]. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. С. 14.

12. Білуха М. Т., Микитенко Т. В. Митний контроль: організація і методологія // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2014. № 1(64). С. 182.

13. Товт В.М. Сутність та особливості здійснення митного контролю *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 1 (58). Ч. 1. С. 133-142. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.58.2019.168708>

14. Дум’як Ю.Л. (2023). Екологічний напрям митного контролю України в умовах інтеграції України до світового простору: публічно-управлінський аспект // Scientific research in the modern world. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2023. Pp. 400-404. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-9-11.03.23.pdf>.

15. Дум’як Ю.Л. (2023). Перспективи розвитку екологізації здійснення митного контролю у світовому просторі // The X International Scientific and Practical Conference «Innovative ways of learning development», March 13 – 15, Varna, Bulgaria. 281 p. Pp. 49-52. URL: <https://eu-conf.com/ua/events/innovative-ways-of-learning-development/>.

16. Менліосманов З.Т. Митний контроль в Україні: сутність, функції, принципи та місце в системі фінансового контролю. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2016. № 2 (56). С. 144–153. URL: http://www.scientificview.umsf.in.ua/archive/2016/2_56_2016/18.pdf

17. Рябчук О. Г. Митний контроль як інструмент протидії тіншовій економіці. Організаційно-економічний механізм протидії тіншовій економіці та корупції : монографія / А. В. Лісовий, К. П. Проскура, С. В. Кирпа, А. М. Савченко, М. О. Скорик та ін. ; за заг. ред. А. В. Лісового; Державний податковий університет. Ірпінь, 2024. 246 с. С.114-123. URL: <https://dpu.edu.ua/images/Documents/NAUKA/Naukovi%20vidanna/Monografii/O/Organizacijno-ekonomicnij%20mehanizm%20protidii%20tinovij%20ekonomici%20ta%20korupcii.pdf>

18. Назарова, Г., Кононенко, Л., & Васильєв, О. Митне оформлення у системі митного контролю: сучасний стан та напрями удосконалення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2023. (16), 249-257. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.33>

19. Положення про Державну митну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://customs.gov.ua/polozhennia>

20. Перелік територіальних органів Державної митної служби, що утворюються: постанова Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2019 р. № 858 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-2019-%D0%BF#Text>

21. Деякі питання реалізації концептуальних напрямів реформування системи органів, що реалізують державну митну політику: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 травня 2020 р. № 569-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2020-%D1%80#Text>

22. План заходів з реформування та розвитку системи органів, що реалізують митну політику: затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 травня 2020 р. № 569-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2020-%D1%80#Text>

23. Деякі питання територіальних органів Державної митної служби: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 895 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2020-%D0%BF#Text>

24. Про утворення територіальних органів Державної митної служби України як відокремлених підрозділів: Наказ Державної митної служби України

від 19 жовтня 2020 р. №460. URL: <https://customs.gov.ua/documents/pro-utvorennia-teritorialnikh-organiv-derzhavnoyi-mitnoyi-sluzhbi-ukrayini-iak-vidokremenikh-pidrozdiliv-149>

25. Про затвердження положень про територіальні органи Держмитслужби Наказ Державної митної служби України від 29 жовтня 2020 р. № 3489. URL: <https://customs.gov.ua/documents/pro-zatverdzhennia-polozen-pro-teritorialni-organi-derzhmitsluzhbi-237>

26. Кабмін скоротив кількість митниць із 26 до 16. *Укрінформ* від 2 жовтня 2019 р. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2791683-kabmin-skorotiv-kilkist-mitnic-iz-26-do-16.html?utm_source=chatgpt.com

27. Мапа пунктів пропуску / Офіційний сайт Державної митної служби України URL: <https://customs.gov.ua/posts/>

28. Конституція України від 28.06.1996 № 254к-96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4465> .

29. Про Державну митну службу України: Указ Президента України від 29 листопада 1996 року № 1145/96 (в редакції від 30 квітня 2011 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text>

30. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#n303>

31. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

32. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням : Конвенція ООН від 22.03.1989. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_022#Text.

33. Вассенаарська домовленість щодо контролю за експортом звичайних озброєнь та товарів і технологій подвійного використання 1 липня 1996 року від (зі змінами, внесеними на Пленарному засіданні у грудні 2003 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_177#Text

34. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення : Конвенція. Організація Об'єднаних Націй 03.03.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129#Text.

35. Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року. Конвенція, Міжнародний документ від 15.12.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_184#Text.

36. Конвенція про тимчасове ввезення : Конвенція, Міжнародний документ від 26.06.1990. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_472#Text.

37. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page#Text

38. Прудченко Є.Д. Копенгагенські критерії. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека. Центр Європейської Інформації. Дніпропетровськ. 2007. 30 с. URL: http://ukrcei.org/uploads/files/default/kopengagenskie_kriterii.pdf

39. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС від 17.06.2022 р. URL: <http://surl.li/qyivtk>

40. About CBP / An official website of the United States government. URL: <https://www.cbp.gov/about>

41. Customs & Tariff / An official website of the Japan Customs, Ministry of Finance. URL: https://www.mof.go.jp/english/policy/customs_tariff/index.html

42. Taxation and Customs Union. This Commission department is responsible for EU policies on taxation and customs. / An official website of the European Union URL: https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/taxation-and-customs-union_en

43. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 22.08.2024 р. № 3926-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II10555I?an=7>

44. Про ратифікацію Протоколу про внесення змін до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі: Закон України від 04.11.2015 № 745-VIII.

45. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 608/2013 від 12 червня 2013 року щодо забезпечення митними органами дотримання прав інтелектуальної власності та про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 1383/2003. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_021-13#Text

46. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур: Конвенція ГС від 18.05.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text.

47. Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП. Конвенція МДП 1975 року з поправками чинна в Україні з 11.10.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_012#Text.

48. Конвенція про тимчасове ввезення (Стамбульська конвенція): Закон України про приєднання до Конвенції від 24.03.2004 № 1661-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_472#Text

49. Конвенція про процедуру спільного транзиту: Закон України про приєднання до Конвенції від 30.08.2022 № 2555-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text

50. Івашова Л. М., Івашов М.Ф. Квеліашвілі І.М. Методологія наукових досліджень та системного підходу у сфері публічного управління: механізми, важелі, методи, інструменти. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 11-19. DOI <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-2.2>. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2020/2/4.pdf>

51. Ковалівська С.В. Обґрунтування трансформації механізмів публічного управління в контексті цілей сталого розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. №3 DOI: 10.32702/2307-2156-2021.3.32. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/34.pdf

52. Москалюк Н., Харченко С. Правові механізми забезпечення ефективності митного контролю як способу протидії митним деліктам.

Актуальні проблеми правознавства. 2024. №3 (39). С.117-122.
DOI:10.35774/app2024.03.117. URL: <http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/3-2024.pdf>

53. Івашова Л. М., Шевченко Н. І. Стратегічні напрями розвитку системи управління державними фінансами: цифровізація процесів моніторингу та контролю. *Публічне управління та митне адміністрування.* 2023. №3 (38). С. 34-42. URL: <http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2023/3/5.pdf> (ЗУБАЧ митне право)

54. Комаров О.В. Механізми адміністрування митних ризиків в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2017. 212 с.

55. Дум'як Ю.Л. Перспективи розвитку екологізації здійснення митного контролю у світовому просторі. *Innovative ways of learning development: The X International Scientific and Practical Conference, March 13 – 15, Varna, Bulgaria.* 2023. Pp. 49-52. URL: <https://eu-conf.com/ua/events/innovative-ways-of-learning-development/>.

56. Дум'як Ю.Л. Екологічний напрям митного контролю України в умовах інтеграції України до світового простору: публічно-управлінський аспект. *Scientific research in the modern world. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference.* Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2023. Pp. 400-404. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-9-11.03.23.pdf>.

57. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату ратифіковано Законом України від 29.10.96 р. № 435/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044

58. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (ратифіковано Законом України від 04.02.2004 № 1430-IV (1430-15), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

59. Паризька угода (ратифіковано Законом України від 14.07.2016 № 1469-VIII) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text

60. Annex 4 to volume 1 of the WCO customs risks management compendium. An official website of the European Union. URL: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/customs-controls-4-2021/en/index.html#A14> .

61. AIRCOP. Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/AIRCOP/1-aircop-home.html> .

62. Національна стратегія доходів до 2030 року. 147 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf .

ДОДАТКИ

Додаток А

EU experience for customs security and anti-corruption in Ukraine (EUFOCUSACU)
101127879 — EUFOCUSACU — ERASMUS - JMO-2023-HEI-TCH-RSCH
Jean Monnet Actions: Module (2023-2026)

Університет митної справи та фінансів СЕРТИФІКАТ № EUFOCUSACU/C/2024-82

засвідчує, що

Антон ЯЦЕНКО

взяв(ла) участь у

**I Міжнародній науково-практичній конференції
«СВІТОВИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
МИТНА БЕЗПЕКА ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ» в рамках проєкту напрямку Дії Жан Моне (Модуль)
«Досвід ЄС у сфері митної безпеки та протидії корупції в Україні» (EUFOCUSACU)**

загальним обсягом 6 академічних годин (0,2 ECTS credit)
(м. Дніпро, 31 травня 2024 року)

Академічна координаторка проєкту
EUFOCUSACU, професорка, докторка
наук з державного управління

Ректор Університету митної справи
та фінансів, професор

Адміністративний координатор
проєкту EUFOCUSACU

Людмила ІВАШОВА

Дмитро БОЧАРОВ

Дмитро ТРЕПКИН

Funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Додаток Б

Витяг з Положення про Державну митну службу щодо виконання завдань у напрямі забезпечення митного контролю

4. Держмитслужба відповідно до покладених на неї завдань:

”””

3) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань державної митної справи та в межах повноважень, визначених законом, законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на Держмитслужбу, під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення;

4) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань державної митної справи на всій території України, у тому числі у вільних митних зонах, територіальному морі, пунктах пропуску через державний кордон, прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах, виключній (морській) економічній зоні України та прилеглий зоні України;

5) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням підприємствами і громадянами установами законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;

6) забезпечує та здійснює контроль за застосуванням митних режимів, цільовим використанням товарів, поміщених у відповідний митний режим;

7) вживає заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час провадження зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;

8) забезпечує та здійснює в межах повноважень, визначених законом, контроль за дотриманням підприємствами і громадянами вимог законодавства з питань здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання;

9) проводить перевірку юридичних осіб щодо відповідності критеріям для надання статусу гаранта, надає статус гаранта та веде реєстр гарантів; здійснює допуск перевізників-резидентів до перевезень згідно з Митною конвенцією про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП) 1975 року;

10) забезпечує та здійснює контроль за наданням територіальним органам гарантій забезпечення сплати митних платежів, організовує та здійснює стягнення коштів у разі невиконання забезпечених гарантіями зобов'язань із сплати митних платежів, взаємодіє з гарантами;

11) здійснює, зокрема разом з іншими державними органами та митними органами іноземних держав, заходи щодо інтегрованого управління кордоном, вдосконалення процедури пропуску через державний кордон товарів і транспортних засобів, виконання митних формальностей відповідно до вимог законодавства з питань державної митної справи;

12) впроваджує спрощені митні процедури відповідно до законодавства та сприяє створенню умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;

13) забезпечує та здійснює контроль за доставкою товарів, які перебувають під митним контролем, до митниць призначення; формує перелік місць доставки;

”””

15) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;

16) здійснює разом з іншими органами виконавчої влади відповідно до законодавства контроль за переміщенням через митний кордон України культурних цінностей та бере участь у вирішенні питань щодо їх безоплатної передачі для постійного зберігання в державну частину музейного, бібліотечного та архівного фондів або релігійним організаціям;

17) забезпечує здійснення заходів офіційного контролю у формі попереднього документального контролю в пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон, організовує міжвідомчу взаємодію з органами державної влади;

18) здійснює відповідно до закону державний контроль за нехарчовою продукцією під час її ввезення на митну територію України;

”””

20) розробляє сучасні технології здійснення митного контролю і митного оформлення, впроваджує нові види технічних та спеціальних засобів митного контролю, здійснює контроль за їх застосуванням територіальними органами;

21) проводить оцінку підприємств щодо відповідності критеріям для надання статусу уповноваженого економічного оператора; видає, зупиняє дію та анулює сертифікати уповноваженого економічного оператора;

22) організовує діяльність митниць з проведення моніторингу діяльності підприємств, що отримали статус уповноважених економічних операторів, та надання підприємствам спеціальних спрощень, передбачених Митним кодексом України;

”””

25) організовує та здійснює провадження у справах про порушення митних правил, контролює дотримання вимог законодавства під час провадження у справах про порушення митних правил;

- 26) запобігає та протидіє контрабанді, здійснює боротьбу з порушеннями митних правил на митній території України;
- 27) бере участь у міжнародному співробітництві з питань протидії контрабанді та порушенням митних правил, у тому числі шляхом:
обміну інформацією з митними, правоохоронними органами та іншими органами іноземних держав з питань протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів;
надання взаємної адміністративної допомоги у запобіганні, виявленні та розслідуванні порушень вимог законодавства з питань державної митної справи на підставі міжнародних угод та обміну інформацією з митними, правоохоронними органами та іншими органами іноземних держав і міжнародних організацій тощо;
надіслання запитів до уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих митницями Держмитслужби під час переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;
- 28) організовує та провадить відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність та здійснює контроль за її провадженням оперативними підрозділами Держмитслужби та її територіальних органів, які ведуть боротьбу з контрабандою; взаємодіє в межах повноважень, визначених законом, з іншими органами, що провадять таку діяльність; вживає в межах повноважень, визначених законом, заходів до відшкодування завданих державі збитків;
- 29) виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері державної митної справи, вживає заходів до їх усунення;
- ...
- 31) організовує та здійснює ведення обліку і адміністрування митних та інших платежів, контроль за справлянням яких законом покладено на Держмитслужбу, забезпечує контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою їх нарахування та сплати у повному обсязі платниками податків до відповідного бюджету під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення;
- 32) забезпечує та здійснює контроль за правильністю визначення митної вартості товарів відповідно до законодавства з питань державної митної справи, а також за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів, що переміщуються через митний кордон України, в тому числі після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення; взаємодіє з митними адміністраціями та іншими уповноваженими органами іноземних держав з питань проведення перевірки автентичності документів, які надавалися для підтвердження заявленої митної вартості, класифікації та країни походження товарів;
- 33) організовує та проводить верифікацію (встановлення достовірності) документів про походження товарів з України та здійснює у випадках, визначених міжнародними договорами, видачу сертифікатів про походження товару з України та надання статусу уповноваженого (схваленого) експортера;
- 34) проводить відповідно до законодавства документальні перевірки дотримання вимог законодавства з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати у повному обсязі митних платежів, і зустрічні звірки;
- 35) забезпечує та здійснює контроль за проведенням роботи та надає в межах повноважень, визначених законом, розстрочення сплати митних платежів під час ввезення товарів на митну територію України в установленому законодавством порядку;
- 36) визначає у передбачених Митним та Податковим кодексами України випадках суми податкових та грошових зобов'язань платників податків;
- 37) застосовує до платників податків передбачені законом штрафні (фінансові) санкції за порушення вимог законодавства з питань державної митної справи та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на Держмитслужбу, інші санкції та обмеження у торгівлі з окремими країнами відповідно до міжнародних актів;
- ...
- 40) забезпечує та здійснює контроль за застосуванням відповідно до закону заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності під час пропуску товарів через митний кордон України, випуску їх у відповідний митний режим, а також після такого випуску;
- ...
- 47) взаємодіє та здійснює обмін інформацією з державними органами, митними та іншими органами іноземних держав, міжнародними організаціями згідно із законодавством;
- ...
- 49) забезпечує розвиток, здійснює впровадження та технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, зокрема контролю за повнотою та правильністю виконання митних формальностей; організовує та здійснює впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання; забезпечує функціонування єдиного державного інформаційного веб-порталу "Єдине вікно для міжнародної торгівлі";
- 50) проводить аналіз та здійснює управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю, забезпечує проведення моніторингу ризикових зовнішньоекономічних операцій з метою управління ризиками, у тому числі шляхом таргетингу, та ініціювання проведення додаткових заходів щодо митного контролю із залученням мобільних груп, до складу яких входять посадові особи та працівники апарату Держмитслужби та її територіальних органів;
- ...
- 63) організовує та здійснює кінологічне забезпечення діяльності територіальних органів Держмитслужби;
- 64) організовує в установленому законодавством порядку проведення митних експертиз та дослідження і провадження експертної діяльності у Держмитслужбі та її територіальних органах;

Додаток В

Структура апарату Державної митної служби України

Назва структурного підрозділу
Керівництво
Організаційно-розпорядчий департамент
Відділ прес-служби та взаємодії з громадськістю
Юридичний департамент
Департамент внутрішнього аудиту
Департамент по роботі з персоналом
Відділ охорони державної таємниці та технічного захисту
Департамент контролю та адміністрування митних платежів
Департамент нетарифного регулювання
Департамент митного аудиту та обліку осіб
Департамент організації виконання митних формальностей
Департамент авторизації, надання адміністративних послуг та контролю
Департамент боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил
Департамент бухгалтерського обліку, звітності та планово-фінансової роботи
Департамент матеріально-технічного забезпечення та управління державним майном
Департамент міжнародної взаємодії
Департамент з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації
Департамент профілювання митних ризиків
Управління внутрішнього контролю
Управління з питань запобігання та виявлення корупції
Департамент транзитних процедур
Відділ інформаційної безпеки

Додаток Д

ПЕРЕЛІК

**територіальних органів Державної митної служби, що утворюються
відповідно до постанови КМУ від 2 жовтня 2019 р. № 858**

1. Азовська митниця Держмитслужби
2. Буковинська митниця Держмитслужби
3. Волинська митниця Держмитслужби
4. Галицька митниця Держмитслужби
5. Дніпровська митниця Держмитслужби
6. Енергетична митниця Держмитслужби
7. Закарпатська митниця Держмитслужби
8. Київська митниця Держмитслужби
9. Координаційно-моніторингова митниця Держмитслужби
10. Одеська митниця Держмитслужби
11. Північна митниця Держмитслужби
12. Подільська митниця Держмитслужби
13. Поліська митниця Держмитслужби
14. Слобожанська митниця Держмитслужби
15. Східна митниця Держмитслужби
16. Чорноморська митниця Держмитслужби

Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень Держмитслужби

Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення

Держмитслужби

Додаток Е

ПЕРЕЛІК

**територіальних органів Державної фіскальної служби,
що реорганізуються відповідно Додатку 2 до постанови КМУ
від 2 жовтня 2019 р. № 858**

Найменування територіального органу Держмитслужби, до якого приєднуються територіальні органи	Найменування територіального органу ДФС, який реорганізується
Азовська митниця Держмитслужби	Донецька митниця ДФС
Буковинська митниця Держмитслужби	Чернівецька митниця ДФС
Волинська митниця Держмитслужби	Волинська митниця ДФС
Галицька митниця Держмитслужби	Івано-Франківська митниця ДФС Львівська митниця ДФС Тернопільська митниця ДФС
Дніпровська митниця Держмитслужби	Дніпропетровська митниця ДФС Запорізька митниця ДФС Кіровоградська митниця ДФС Полтавська митниця ДФС
Енергетична митниця Держмитслужби	Енергетична митниця ДФС
Закарпатська митниця Держмитслужби	Закарпатська митниця ДФС
Київська митниця Держмитслужби	Житомирська митниця ДФС Київська митниця ДФС Київська міська митниця ДФС Черкаська митниця ДФС
Одеська митниця Держмитслужби	Одеська митниця ДФС
Північна митниця Держмитслужби	Чернігівська митниця ДФС
Подільська митниця Держмитслужби	Вінницька митниця ДФС Хмельницька митниця ДФС
Поліська митниця Держмитслужби	Рівненська митниця ДФС
Слобожанська митниця Держмитслужби	Сумська митниця ДФС Харківська митниця ДФС
Східна митниця Держмитслужби	Луганська митниця ДФС
Чорноморська митниця Держмитслужби	Миколаївська митниця ДФС Митниця ДФС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі
Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень Держмитслужби	Департамент податкових та митних експертиз ДФС
Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Держмитслужби	Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення ДФС

Додаток Є

ВИТЯГ З ПЛАНУ ЗАХОДІВ щодо реформування та розвитку системи органів, що реалізують митну політику відповідно до розпорядження КМУ від 13 травня 2020 р. №569-р

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Індикатори виконання
I. Оптимізація організаційної та функціональної структури				
1. Запровадження ефективної організаційної структури, що побудована за функціональним принципом, відновлення управлінської вертикалі Держмитслужби, спрямоване на якісне та своєчасне виконання покладених на неї обов'язків	проведення аналізу функцій і процедур, робочих процесів та завдань з розвитку інституційної спроможності оновленої Держмитслужби з метою підготовки нової структури апарату Держмитслужби та її територіальних органів для забезпечення вертикалі управління і здійснення контролю за виконанням покладених на Держмитслужбу завдань	Держмитслужба Мінфін	травень - червень 2020 р.	прийнято відповідні організаційно-розпорядчі документи Держмитслужби
2. Підготовка та перехід Держмитслужби до функціонування за моделлю єдиної юридичної особи	проведення аналізу функцій і процедур, робочих процесів та завдань митних органів з метою підготовки плану переходу Держмитслужби до функціонування у форматі єдиної юридичної особи	-”-	-”-	-”-
	внесення змін до Положення про Державну митну службу України з метою забезпечення процесів функціонування Держмитслужби у форматі єдиної юридичної особи	Мінфін Держмитслужба	травень - червень 2020 р.	прийнято постанову Кабінету Міністрів України
	утворення територіальних органів Держмитслужби як відокремлених підрозділів, затвердження їх структури, штатного розпису та кошторису	-”-	серпень 2020 р.	прийнято постанову КМУ та організаційно-розпорядчі акти Держмитслужби
	впровадження експерименту з функціонування Держмитслужби у форматі єдиної юридичної особи шляхом приєднання одного територіального органу Держмитслужби до апарату Держмитслужби	Держмитслужба Мінфін	вересень 2020 р.	один з територіальних органів Держмитслужби функціонує у складі юридичної особи апарату і виконує покладені МКУ на цей митний орган завдання
	поступове приєднання до апарату Держмитслужби всіх територіальних органів Держмитслужби та початок ліквідації територіальних органів Держмитслужби як окремих юридичних осіб	Держмитслужба Мінфін	жовтень 2020 р. - січень 2021р.	територіальні органи Держмитслужби діють у складі єдиної юридичної особи Держмитслужби